

*Lycklig resa
med komplikationer*

Lycklig resa med komplikationer

del 1 : *Ankomst: Shimla*

Resan började i fullständigt kaos. Fredag den 29 juli 2005 var det U2-konsert i Göteborg och hela staden därför i hysteriskt upplösningstillstånd. Man hörde alla språk på gatorna men bara från vilda ungdomar, som kommit från när och fjärran, Norge, Danmark, Holland, Tyskland och England för att närvara vid detta heliga tillfälle. Staden såg ut därefter – skräpet låg i drivor överallt, folk (ungdomar) låg utslagna överallt, varje krog var sprängfylld av berusade festande ungdomar, som vänt upp och ner på hela staden och kände stolthet och glädje över detta. Om rockmusik är kultur så är allt barbari kultur.

Min buss skulle gå 02.00 under natten från Centralstation, och även denna var översvämmad av vild ungdom. Alla skulle tydligen resa just denna natt, och busschaufförerna hade problem. Det skulle tydligen gå två olika bussar till Köpenhamn, den ena skulle vidare till Berlin medan den andra skulle stanna vid Kastrup. Det säger sig självt att problemen blev oöverskådliga då ingen passagerare visste vilken buss som var vilken eller vilken han/hon/det skulle med. Den enas avgångstid var fem före två, den andras fem över två. Allt var ytterst väl organiserat.

Bara en bagagelucka öppnades, så att alla måste pressa in sitt bagage där, varvid allas bagage mosades eller massakrerades. Jag tog kvickt ut mitt bagage därifrån när jag märkte att jag annars aldrig mer skulle få ut det.

Men vi kom iväg om dock mycket försenade, och naturligtvis uppstod det tumult på bussen, då en holländska, när hon av helt naturliga skäl somnat, tappat plånboken och fått den länsad av okänd person som passat på. Någonstans utanför Malmö måste vi stanna extra för att plocka upp en hord vilsna resenärer (holländare, engelsmän och polacker) som hamnat på fel buss. Omsider kom vi fram till Kastrup efter en händelserik natt utan sömn.

Jag hade aldrig varit på Kastrup förut och fick orientera mig i riskerna där att gå fel. Hamnar man i fel avdelning, exempelvis i B i stället för C, hittar man aldrig rätt igen. Särskilt svårt var det att hitta tillbaka från toaletten, som låg på ett annat plan i en annan dimension i en annan värld i en annan sfär med outrannsakliga slussanordningar där emellan, naturligtvis utan väg-indikationer.

Resans förhistoria var lång. Förra året hade paret Silvia och Sergio från Milano och jag misslyckats med att nå Spiti, varför vi inriktat oss på ett nytt försök i år. Då hade vägarna spolats bort av översvämningar. Ingenting garanterade att samma sak inte skulle hända igen, då i år monsunen var värre än förra året – hela Bombay simmade och drucknade, 800 döda tills vidare. Men Silvia och Sergio väntade på mig i Shimla, och jag fick inte svika dem. Det var, som det heter i professionella sammanhang, som Ingemar Stenmark gjorde till ett bevingat ord, "*bara till å åk*".

Samtidigt var det en historisk dag. Dag Hammarskjöld fyllde 100 år, Eyvind Johnson fyllde 105, det var Robert Schumanns och Vincent van Goghs dödsdag, och Letnany-förlaget, denna filibusterskriftställarhjärnströförening, fyllde 10 år. Men framför allt betecknades dagen av Sir Francis Drake, som 1588 i Devonshire stördes i ett *boule*-spel när den spanska armadan dök upp. Han avslutade spelet först innan han besegrade den spanska armadan.

Ju mindre sagt om Sjeremetjevo, Moskvas skamfilade flygplats, desto bättre. Det var ett antal år sedan jag var här senast, och mycket hade förändrats, men resenärerna låg fortfarande i drivor omkring i hela flygplatsen, som hade väldigt få sittplatser. Den gamla restaurangen, där man förr alltid blev bjuden på mat om man hade en lång väntan, var nu en bar med störande musik av det slag som ingen fick välja själv. Min väntetid var sju timmar, vilket är ovanligt kort för Sjeremetjevo. Till

nöds fick man en sittplats som var skev och bestod av metall. Endast sten hade varit hårdare.

Även ett sådant ställe kom man dock ifrån, planet lyfte och förde en till Delhi, där det var 35 grader varmt på natten. Det blev en svettig dag. Före gryningen lyckades jag ta en buss in till bussterminalen, där jag fick en buss till Shimla redan klockan 8. Vädret var förvånansvärt vackert i dessa monsuntider men desto varmare. Det blev en paus halvvägs till Chandigarh, en i Chandigarh och en halvvägs upp mot Shimla under denna resa på tio timmar. Den längsta sträckan var den sista, då det snurrades ordentligt omkring uppe i bergen mellan Bagsu och Solan, så att man hela tiden tyckte att man åkte tillbaka igen, men till slut kom man faktiskt fram till Shimla – i ösregn. Då hade regnet hunnit i kapp.

Ingen Sergio och Silvia fanns på vårt avtalade möteshärbärge YWCA, och jag förstod snart varför – där fanns inget vatten. Några israeliskor visste att berätta, att ägarna satte på vattnet ibland och stängde av det ibland, som de behagade. Varmvatten fanns bara att tillgå i ämbaren, och för detta betalade man 300 rupier. Rummet var trevligt, men priset var hutlöst i brist på faciliteter. Naturligtvis hade Silvia och Sergio backat direkt.

Jag uppsköt rengöringen av min i två dagar med smuts och svett inpyrda kropp och satsade på en lämplig middag i stället. Maten hade ju i princip uteblivit i två dygn – snåla plastransoner på flyget, ingenting i Moskva och ingenting under 10 timmar i buss. Min kropp, som stått ut med denna behandling i 39 timmar, förtjänade ett skrovsmål åtminstone till att börja med.

Så kom jag tillbaka till mitt bedrövliga vandrarhem, och den första jag mötte var – Silvia.

Resan blev ovanligt lycklig hela vägen och kan indelas i följande avsnitt:

2. Krisöverläggningar och –åtgärder
3. Expeditionen börjar
4. Nya ambitioner
5. Succén fortsätter i Key och Dankhar
6. Sista dagen i Spiti
7. Nya Rothangmardrömmar
8. Fast i Keylong
9. Framkomst: Leh
10. Krisen i Sumdo
11. Pastoral idyll i Thingmosgang
12. Sex jakar vid Bong Bong La
13. Johannes föreläsning
14. Plåster på såren
15. Reträtt i Alchi
16. Italienska extravaganser
17. Inför slutet
18. Kontroversiell Nubraexpedition
19. Farväl till Ladakh
20. Snöstorm vid Baralacha La
21. Hemma hos Roerichs
22. Den engelska kyrkogården i Manali
23. Vägen till Shamballah
24. Den hemska hemresan

Lycklig resa med komplikationer, del 2 : Krisöverläggningar och -åtgärder.

Så kom jag tillbaka till mitt bedrövliga vandrarhem, och den första jag mötte var – Silvia. Sergio var också där runt hörnet, det var rena välkomstkommittén, och då vattnet fortfarande inte fungerade gick vi direkt till våra överläggningar på *the Indian Coffee House* efter att jag fått befria mig från all min rekordartade smuts och ohyra i deras dusch.

De hade redan varit i Shimla i några dagar och hunnit ta reda på allt. Översvämningskatastroferna i Kinnaur är i år värre än förra året, för tio dagar sedan bröt en biflod till Sutlej från det av Kina ockuperade Tibet igenom sin fördämning och förintade hela Kinnaur och särskilt vägarna. Förra året var det en lista över omkomna, men i år omkom lyckligtvis ingen. Dock är hela Kinnaur stängt för en månad framåt. Man kan kanske ta sig till Rekong Peo men inte längre. Om Sangladalen och Chitkul vet man ingenting.

Vår enda möjlighet att ta oss till Spiti är alltså via Manali. Silvia och Sergio far dit tidigt i morgon bitti, och jag följer med dem. Går det inte att ta sig med buss dit måste det gå med jeep, om vi bara kan ta oss över Rothangpasset.

Favorit i repris? Det återstår att se. Går det så går det. Det enda det inte är något fel på är humöret och vår moral. Allting annat har regnat bort och flutit bort med strömmen.

Det blev en nervös natt på grund av den tidiga tvångsuppstigningen. Klockan 5 var det omöjligt att sova längre, utan det blev mest sedan bara att ligga och kämpa med filten, som tveklöst vann slaget. Man höll just på att somna in igen kvart före 7 när det var dags att stiga upp.

Återstod betalningsproblemet. Personalen på mitt vandrarhem hade varit tämligen ineffektiv och obefintlig. Stället gjorde reklam för "alla de modernaste faciliteter", och så gavs det inte ens vatten på rummet. Pojkarna som städade och gjorde annat talade obegriplig engelska, om det ens var engelska, och förstod inte något. Sergio hade rått mig att genast lämna in på kvällen och flytta in hos dem, men så ohyfsad kunde jag inte vara, utan jag stod ut. Däremot ville jag av naturliga skäl inte betala 300 för ett sådant rum.

Jag framlade mitt besvär för pojkarna. De förstod ingenting och ville inte begripa mina problem. Inte heller kunde de ta emot några pengar. "Klockan 8 kan Madame ta emot er," menade de. Min buss väntade inte till klockan åtta.

Till slut fick jag träffa Madame fastän hon var mitt i morgontoaletten. Hon förstod genast mina klagomål och beklagade att husets pump inte hade arbetat, men nu fungerade den, och nu kom vattnet. Då jag fått duscha annanstans igår kväll var det något för sent, och hon nöjde sig med 200. Sergio hade tyckt att det hade varit 200 för mycket.

Vi kom iväg, dagens bussetapp lovade 26 mil på tio timmar, men vi hade oturen att till busschaufför få en arg ung man, alltför ung och aggressiv, som skaffade oss den ena punkteringen efter den andra. Vid den andra punkteringen blev vi sittande i stekande sol medan chauffören lämnade alarmsignalen på i bussen medan han gick ut och stökade. Denna alarmsignal var ett högljutt gällt pip som tjöt i exakt två sekunder och var tyst i två innan den skrek till i två sekunder igen, som en fullkomligt regelbunden kinesisk tortyr, medan man var hänvisad till att sitta inne i bussugnen då solen stekte värre utanför, liksom i Delhi igår. Fastän man inte gjorde någonting, så satt man bara och rann hela tiden – under kinesisk tortyr.

Efter en timme av detta kom vi iväg igen med ännu en timme förlorad av våra dyrbara tio. Efter en timme small ett annat däck. Inför mötande trafik hade chauffören backat och visserligen sett i backspegeln att han backat mot en del vådliga stenar men fortsatt backa ändå, som för att köra över dem, varpå däck

small. Han körde vidare ändå, men när han 4 km från Manali ville stanna för att byta däck gick det för långt för Sergios tålamod. Han fick ett italienskt raserianfall, (vi satt i bussen närmast chauffören,) det blev en klassisk sydländsk palaver med en trafikpredikan som hette duga, Sergio hade ondgjort sig över den alltför unge omogne chaufförens sätt att köra hela vägen, och 4 km från målet fick han nog. Punkteringen fick vänta till efter Manali.

Vi kom lyckligt fram trots allt endast någon timme försenade, och jag togs genast innerligt om hand av mina gamla vänner från hotell Grönland. Gamle Tom hade just denna dag kommit tillbaka till arbetet efter att ha byggt ett nytt hus åt sin familj, och han berättade att det inte förelåg några problem med Rothangpasset för närvarande. Vi kunde troligen lugnt ta bussen till Kaza på onsdag (3 augusti). Det var bara Bombay, Assam (som vanligt) och Kinnaur som var bortregnade i år.

Vi firade den lyckliga framkomsten med en ordentlig middag på "*Mountain View*", en tibetansk restaurang etablerad 1970 med förträfflig mat men ganska ansenliga priser. Där dök emellertid också två unga damer från Torino upp, så vi blev flera till denna italienska bankett i Manali.

Jag hade fått Silvias och Sergios gamla rum i hotell Grönland, där jag nu för första gången sedan i torsdags kunde sträcka ut mig bekvämt för att få vila ostört och sova ut ordentligt, och det var nog just vad som behövdes.

del 3 : *Expeditionen börjar.*

Manali förnekade sig inte: trivsamt kaos överallt. Till äventyrs uppträdde en elefant mitt på huvudgatan beriden av en pojke på högst tolv år, vilket naturligtvis förorsakade folkskockning och trafikstockning. Elefanten var helt bedårande och åt allt vad man vågade bjuda varelsen på, som den smidigt skyfflade in i sin läckra mun med snabeln vad det än var. Den var så imponerande, att man nästan var rädd att gå den för nära, om den plötsligt skulle hitta på att lätta på trycket med oöverskådliga konsekvenser för dem i folksamlingen som hade turen (eller oturen) att stå närmast.

Ett annat klassiskt problem i monsuntiden i Indien är hur man får en handduk att torka. Tekniskt är det omöjligt, vad som en gång blivit genomsurt i monsunen förblir genomsurt vad man än gör, men man ger ju ändå inte upp så lätt. Man hänger handduken på tork och undviker att använda den varpå den inte torkar ändå, man packar in den i plastpåse i bagaget så att inte allting annat också ska bli surt, och när man sedan nästa gång packar upp handduken för att hänga den på tork igen har den berikats med en obeskrivlig doft som av gammalt surt ris fast värre. Denna parfym smittar sedan av sig på allt i dess närhet. Har det gått så långt är det bara att slänga handduken och köpa en ny, som sedan åtminstone är torr första gången man använder den.

Ett annat problem är hundarna. Någon gång efter midnatt när alla somnat stämmer de upp världens aggressivaste symfoniorkester av bara hundraröstat ursinnigt skall över hela staden. Man förbluffas av den oupphörliga kontinuiteten i detta Allegro Furioso, som kan pågå i timmar och måste hålla alla vakna som en gång väckts därav.

Ett annat problem är myggorna. Det är omöjligt att förstå hur de kommer in, men de kommer in, och sedan är de osynliga tills de biter. På natten när man försöker sova (om det går för hundorkestern) börjar de höras som snabba ilskna bombprojektiler. Vanligen får man dem direkt vid landningen, de uppträder lika effektivt som sirener, men många kommer undan och bits ordentligt. Sedan har man en hel del att skrapa en vecka framåt.

Vi tog bussen mot Kaza i Spiti halv 6 på morgonen. Det regnade hotfullt, som om det var oundvikligt att vi måste upprepa förra årets tragedi och behöva klättra över

Rohtang. Så illa var det inte denna gång men illa nog ändå. Trafiken var massiv, och det uppstod blockeringar vid varje känsligt ställe, medan molnen hotade med ständigt större vattentygd. Men vi klarade oss över passet. Efter två och en halv timmar nådde vi Marhi före krönet, där det blev en välbehövlig tepaus efter nervspänningsarbetet. Bussen var överfull, och utom majoriteten inhemska passagerare var vi femton européer, fem tyskar, tre fransmän, tre israeler och vi. På andra sidan om passet lyste solen, och den långa expeditionen mot Spiti började.

Det bär hela tiden uppåt, och gradvis blir terrängen mera ökenartad. Rohtang är på 4000 meter, men det följande passet (Kunzum La) är på 4500, och det känns. Det är det högsta passet i Himachal, och på andra sidan, där det verkliga Spiti började, tog solen över fullständigt. Det var underbart efter alla bekymmer med otorkbara handdukar och lömska myggor, och den värld som småningom rullade upp sig inför våra blickar var den vackraste tänkbara. Gradvis medan vi rullade medströms blev landskapet grönare igen och ständigt påfallande alltmer tibetanskt medan de underbara bergen antog de mest överkliga och fascinerande färger och konturer. Plötsligt blev resan helt överklig.

Men höjden tog på krafterna, och Silvia fick svår huvudvärk. Den utlovade 10-timmarsresan drog ut till 12, och vi kom fram till Kaza först i skymningen. Då var vi helt slut efter skumpande fram på Indiens knaggligaste vägar ofta dominerade av översvämmade forsar som använde vägen som fåra plus en dubbelpunktering, som tog tid att laga mitt ute i öknen under brännande sol. Men fram till Kaza kom vi om dock fullständigt tillfälligt utbrända.

del 4: *Nya ambitioner.*

Det var huvudvärken som var svårast, som nog berodde mest på de oupphörliga överansträngningarna ända sedan resans början och som nu kröntes av framkomsten till Kaza på 3700 meters höjd efter en tolv timmars stökig bussresa över två pass på 4000 och 4500 meter och med en punktering. Silvia hade samma sprängande huvudvärk och måste genast lägga sig till sängs vid framkomsten och var hågad att inställa alla vidare planer för nästa dag. Men efter några timmar steg hon upp, och vi började planera för Tabo.

En annan dam på bussen, en tyska i tantåldern, hade lidit svårt av bukläcka hela vägen och konsumerat mycket papper och bara kunnat äta choklad, som om detta skulle garantera en önskvärd förstoppning. Hennes vidare öden förblir okända.

Det enda som hjälpte mot huvudvärken var te – i massiva mängder. Bara vatten hjälpte inte mycket, men te med socker och mjölk hjälpte påtagligt, så det var bara att njuta av en så angenäm kur för fulla muggar.

Klockan 7 vaknade jag och började genast orientera mig om våra möjligheter att ta oss till Tabo. Det gick bara en buss dit och sent på eftermiddagen, men snart hade jag en jeep ställd till förfogande. Två unga mexikanare infann sig som gärna ville följa med, som hade en underbar taiwanesiska som eskort, vars väsen var det mjukaste och älskligaste tänkbara. Jag har aldrig mött en så ljuv taiwanesiska. Hon ville också följa med, när det dök upp ett friskt engelskt par från Cambridge, som också ville följa med. Han var teologie studerande, och hon var lärare i drama. Ett bättre par hade man omöjligt kunnat få till resällskap i dessa trakter. Plötsligt var vi alltså åtta.

Därmed var dagen färdigt en garanterad succé. Resan till Tabo från Kaza är på 47 kilometer och tar två timmar. På vägen passerar man Dankhar till vänster och Pindalen på andra sidan floden till höger. Sergio och Silvia ville ha mig med på en flera dagars utflykt till både Dankhar och Pindalen, men jag var tveksam, då dessa är helt okända nejder för mig.

Spitidalen påminner mycket om både Ladakh och Nubra men är mindre till omfånget – det är liksom Ladakh och Nubra i mindre skala. Landskapet är dock underbart vackert med de höga färggranna bergen i alla rödbrungyllene nyanser och med snötäckta toppar omkring den glittrande rasande floden med gröna välmående bygder och pittoreska små samhällen intill – varje bys invånarantal anges exakt, 127 i den ena, 98 i den andra, under deras namnskyltar. Den stora metropolen Kaza var en gedigen stad på 2000 själar medan det var tveksamt om Tabo nådde upp till 1000.

Tabo som samhälle 5 mil väster om Nako och 700 meter längre ner vid flodens nedre lopp där den sakta närmar sig Sutlej, är byggt helt omkring det anrika klostret, som är mer än 1000 år gammalt. Alla de stora klostren i Spiti är av ungefär samma ålder, och Tabo är inte det äldsta. Ki innehar den äran, som vi spar till en annan dag.

Klostret Tabo erinrar mest om Alchi med sina många inre mörka rum med fantastiska väggutsmyckningar i form av myriader olika små Buddhamålningar. Man fylls av andakt genast när man stiger in, då den ansenliga åldern på allt innanmätet genast slår en med övertydlighet, och man är nästan rädd för att störa den totala respektabiliteten av en så urgammal och väl bibehållen kultur.

Värre var det med faciliteterna i Tabo. Liksom i Kaza hade flera olika ställen samma namn, vilket måste innebära komplikationer, och när vi gick in i *Trojan Restaurant*, som vi tyckte lät inbjudande, fann vi oss inne i *Zion Café*. Det var liksom inte meningen. Där fick vi sedan vänta på maten en halvtimme innan den var klar, och jag fick vänta i 45 minuter på en kopp te. Våra mexikanska gossar blev så försenade med sin middag att det försenade hela hemresan med en timme. Denna senfärdighet i Tabo uppvägdes dock av den översvallande vänligheten överallt, som i alla buddhistiska bergssamhällen. I Spiti är nästan alla buddhister och talar en tibetansk dialekt nära besläktad med ladakhiskan.

Åtterresan till Kaza blev lika njutbar och skönhetsmättad i skymningen som nerresan, men Silvia och Sergio stannade kvar. De ville tillbringa natten där och även se sig om på morgonen, och vi beslöt att träffas nästa dag i Dankhar. Momo från Taiwan slog följe med dem och skulle medfölja dem till Dankhar sedan. Mexikanerna måste återvända till Manali så småningom, så vi skildes från dem i Kaza, medan Craig och Becky, paret från Cambridge, och jag gjorde upp nya planer. För morgondagen organiserade vi helt ambitiöst besök både i Ki, Spitis största kloster, och Kibbar (som skryter med att vara världens högst belägna by) innan vi skulle återförenas med Silvia och Sergio i Dankhar. All huvudvärk var som bortblåst.

Det värsta i ambitionsväg var dock en ny idé som plötsligt hade slagit mig. Genom att Kinnaur varit stängt låg vi väldigt bra till i tidtabellen, och om vi nu kunde klara av hela Spiti på några dagar skulle det faktiskt finnas möjlighet att i Ladakh bege sig till Zanskar, ett av Himalayas mest sägenomspunna och otillgängliga områden mellan Ladakh och Kashmir. Detta lockade mig obevekligt medan det mera var en källa till oro för Sergio och Silvia, som inte hade räknat med något sådant.

Dock var detta ingenting mot vad en ungrare på hotell Zamballa hade fått för sig. Han hade fått idén att vandra hela vägen från Keylong till Leh via Tso Morari-sjön, en trek på mer än 100 mil. Visserligen hade han 34 dagar på sig, men terrängen han ville vandra igenom var i genomsnitt på över 4000 meter med successivt ständigt högre pass, det högsta på 5300, och där emellan mördande monotona ökensträckor på 60-tals kilometer utan ett grönt strå. Han lovade mig att tänka på saken innan han gjorde det. Vi lär aldrig få veta hur det månde gå.

Höjdsjukan var som en ovanligt kraftig baksmälla efter ett ordentligt sjöslag men avtog efter hand. Jag grubblade oavbrutet över resplaneproblemet, om jag skulle ta hänsyn till Sergio och Silvia och följa dem eller följa mina egna vägar. Denna morgon uppstod en ny faktor i problemet: vädret var sämre. Molntöcknet var kompakt, och regnmoln hotade. Om det skulle bli regn kunde vägen till Keylong från Spiti bli förstörd, och då var man pantad.

Som vanligt när man har medpassagerare blev det att vänta på dem. Becky kom punktligt och meddelade att frukosten hade blivit försenad, så jag följde med henne för en extra kopp te förre avfärd. Sedan blev det avfärd.

Färden gick till Key, det äldsta och viktigaste klostret i hela Spiti, som låg som en bröllopskrokan uppe på en kulle och dominerade hela landskapet. Det var vansinnigt vackert. Den främsta sevärdheten inne i klostret var dock Dalai Lamas enskilda rum, som han bor i när han kommer hit några gånger om året. Lägenheten är enkel: ett badrum, ett enkelt men vackert sovrum och en liten kort sal, där han kan ta emot sex besökare. Det är allt. Det var som att få komma in i Dalai Lamas eget hem, och rummen vibrerade påträngande av hans godmodiga och älskvärda anda.

Från Key gällde det att ta sig upp till Kibbar eller Khyber, världens högst belägna samhälle enligt sin egen reklam. Craig, Becky och jag ville gå i förväg medan jeepen fick invänta Valiant och Sharon. (Valiant hette faktiskt Valiant döpt efter seriefiguren prins Valiant vid kung Arthurs hov. Även hans syster hade döpts efter en seriefigur.)

Jag kom snabbt ifrån de övriga och kom i kapp ett par hurtiga tyskar, som hade gått ända från Kaza och skulle gå tillbaka dit igen från Khyber (20 km, från 3600 meter till 4200). Småningom började jag undra varför jeepen aldrig kom. Inte heller såg jag Becky och Craig bakom mig längre. Vad hade hänt dem? Hade jag tagit fel väg och var på väg till fel by, eller hade bilen gått sönder? Nej då, jag var på rätt väg, och snart kom byn inom synhåll, som visade sig faktiskt vara en mindre stad, och precis när jag kom fram till staden kom jeepen äntligen i sikte. Det hade varit det vanliga problemet: alla hade sökt varandra utan att hitta varandra, och när en kommit till rätta hade andra försvunnit för att leta rätt på andra, medan andra inte kunnat bestämma sig om de ville komma med eller inte....

På Khybers enda gästhus satt en drös av gäster. Där var ett stort sällskap av belgare, fransmän och luxemburgare, (den första jag sett i Indien i mitt liv, så jag gjorde stora ögon,) och ingenting tycktes fattas utom elektricitet och varmvatten. Sittningen vid téet och den extra frukosten blev långvarig, den redan etablerade förseningen accelererade (som förseningar alltid gör,) och jag tänkte på Silvia och Sergio som väntade på mig i Dankhar. Efter middag kom vi äntligen iväg.

Vi kom fram till Dankhar halv 2. Inget spår av Silvia och Sergio. Då klostret var imponerande och vidlyftigt och utspritt över flera komplex på olika toppar gick vi genast till klostret och hamnade vilse. Dankhar var Spitis forntida huvudstad, dess läge var det vackraste och mest imponerande i hela Spiti, men då det skadats illa av en vinter låg stora delar i ruiner, i vilka det var svårt att leta sig fram. Omsider fick jag veta att Silvia och Sergio hade siktats och väntade på mig i den moderna delen vid parkeringsplatsen.

När jag kom fram dit hade vi en lång konferens. De ville satsa på Pindalen utan att veta hur man tog sig dit, de fick tricksa sig fram, och de ville ha mig med. Efteråt ville de göra en trek kring byarna och klostren omkring Kaza och tillbringa en natt i Key. De ville stanna i Spiti minst en vecka till.

För mig var Zanskarprojektet alltför lockande. Vi studerade förutsättningarna noga och kom fram till att det var intressant och genomförbart. Men Sergio och Silvia ville inte ta sig till Ladakh denna gång. Följaktligen beslöt vi att skiljas där i Dankhar, Spitis forna huvudstad i dess vackraste kloster. Dock planerade vi att återförenas på

vägen söderut i Manali och Dharamsala eller båda mot slutet av månaden. Vi skulle kommunicera under tiden per elpost.

Sålunda fick jag lämna dem där åt deras öde. Vädret såg ut att bli bättre, så det såg ljusst ut för oss alla. Momo från Taiwan stannade också där på klostret då hon led av svår huvudvärk och höjdsjuka samt överansträngning, den vanliga kombinationen. Sålunda fick jag även skiljas från denna alldeles ovanligt intagande varelse där.

Precis när vi skulle lämna Dankhar ankom det en liten privatbuss, ur vilken svämmade ut vad som närmast liknade ett gycklarsällskap. Det var helt obeskrivliga människor, från groteska hippiekarikatyrer till feta raggarliknande gubbar och fläskiga tanter i åtsittande tights. En av dessa var så extremt och åtsittande klädd, nästan som i bikini, att fläsket svämmade över överallt. Detta makabra men glada sällskap visade sig vara ryska turister. Vi häpnade, medan munkarna på klostret inte häpnade alls.

Vi kom iväg från Dankhar klockan 17 efter en mycket hård dags arbete men var helt nöjda med den strapatsrika dagen med Spitis två största och viktigaste kloster och världens högst belägna stad avverkade med den äran.

När jag kom hem till mitt härbärke kryllade hotellet av invasioner av israeler och italienare som lade beslag på samtliga badrum (2) non-stop. Man hade ingen chans. Det var bara att förbli oren. Plötsligt blev allting alldeles tyst, och när jag försiktigt tittade ut genom dörren var hela stället som övergivet. Då passade jag på och smet in i det ena av plötsligt två lediga badrum.

Vi hade sedan en underbar middag på tre man hand med Craig och Becky. Jag rekommenderade en *thenthuk*, vilket råkade bli deras första tibetanska rätt. Det blev en total succé, och kvällen var lyckad.

Även de planerade ta det lugnt följande dag och mest ägna sig åt tvätt. Själv hoppades jag på bättre väder för min sista dag i Spiti, så att jag kanske kunde återbesöka Key under solsken.

del 6 : *Sista dagen i Spiti*

Alla de andra hade vikt denna dag för att vila upp sig och även jag, så att jag bara tänkte nöja mig med att bestiga det lilla klostret ovanför Kaza och sedan kanske återbesöka Key en sista gång till fots, för att bjuda Spiti ett värdigt avsked.

På Dragon satt de alla och njöt av en ren frukost klockan 10 när jag passerade förbi uppåt. Av alla våra bravurnummer under dessa intensiva Spitidagar framstod dock Beckys och Craigs promenad upp till sjön ovanför Dankhar som det intressantaste då de där vid sjön faktiskt hade haft den otroliga turen att få se ett djur som inte kunde vara något annat än en snöleopard. Detta kattdjur hör till de sällsyntaste djuren i världen, det är nästan bara yetin som är mera sällsynt, och det skulle just ett oskyldigt par som Craig och Becky till för att föräras med denna utomordentliga sällsynthet. De visste inte vad det var, men vi kom under diskussion fram till att det inte kunde vara något annat.

Den klassiska snöleopardboken är Peter Mathiessens "Snöleoparden" från Nepal, där två amerikaner gav sig ut på en omfattande expedition till Dolpo i Nepal bara för att få fotografera snöleoparden. Författaren var helt fanatisk i sin jakt på detta men fick aldrig se den, medan hans kollega råkade få se den efter att de separerat.

Jag gick till Key där ett sällsamt mirakel väntade mig. På vägen dit upptäckte jag att min kamera under gårdagens kris (när den fallit ner i stengården vid Key då ena remmen lyckats krypa ut ur remfästet – ett i princip omöjligt fenomen) tappat batterierna och luckan för batterihålet. Jag undrade om de möjligen kunde ligga kvar

där på stengården i Key. När jag kom dit undersökte jag saken. Det visade sig att en munk hittat de tre små silverliknande föremålen och tagit hand om dem. Min kamera var räddad. Den hade redan en gång fallit i golvet i Manali och tydligen överlevt, fallet i stenbacken vid Key hade den kanske också överlevt med bara förlusten av batterierna i förskräckelsen som enda synliga skada, som nu var reparerad, medan det var värre med det faktum att jag fått ny film med fel Asa-tal, som jag glömt att anpassa kameran efter vid det senaste filmbytet – senast något sådant hade hänt hade alla mina bilder från Sankt Petersburg '98 i princip blivit svartare än natten – så det kunde bli en ytterst osäker bildskörd av denna Spitiexpedition hur mycket jag än hade fotograferat.

Det var 12 km till Key med uppförbackar nästan hela vägen från 3700 till 4000 meters höjd och lika långt tillbaka, och det var på tillbakavägen som det började kännas hur tröttsamt det var. Det tog precis 140 minuter dit och exakt lika mycket tillbaka, och efter det kunde man bara lägga benen på sängen. Man var fullständigt förbrukad hur god övning det än hade varit.

Jag styrkte mig med resans första "Fruit Curd" på Dragon, där några gamla vänner från olika resestapper fortfarande visade sig, bland annat de två tyskarna som gått med mig till Khyber och ett mycket sympatiskt israeliskt par som suttit på min buss från Manali.

Som illustration av mitt fysiskt bankrutta tillstånd visade sig när jag kom hem och lade benen på sängen att kamerabatterierna jämte luckan rymt igen under vägen någonstans mellan det sista fotot och hemkomsten – det var 5 kilometer att leta igenom. Jag iddes inte. Om kameran trilskades så med mig fick den klara sig utan batterier. Samtidigt framstod hela batterisagan som något av en buddhistiskt sedelärande fabel om världens fåfänga och ombytliga väg från triumf till undergång.

På kvällen gick jag tillbaka till Dragon i hopp om att en sista gång få träffa Craig och Becky. Tyvärr var de inte där, ehuru stället var fullt av engelsmän, fransmän, kanadensare och israeler. Valiant och Sharon hade jag heller inte sett på nytt. Det var bara att koncentrera sig på avresan.

På biljettkontoret hade jag reserverat en bussbiljett till Keylong, som de bett mig avhämta efter klockan 18. När jag infann mig då hade bussen från Manali ännu inte kommit fram – från annat håll fick jag veta att ras vid Gramphu lett till omfattande förseningar. Dock skulle bussen komma, fast jag inte kunde få min biljett förrän den kommit. Jag fick nöja mig med detta. Min reservation gällde dock för morgonbussen, där jag skulle få köpa min biljett vid avresan 04.30. Det återstod att se.

del 7 : *Nya Rothangmardrömmar.*

Det blev en fullkomligt sömnlös natt. Mitt primitiva hotell kryllade av israeler, och i rummet intill mitt bodde en hel familj med tre småbarn, som hade ruljans hela natten. Det visade sig, när jag steg upp halv 4 efter att ha gett upp allt hopp om någon sömn fullständigt, att alla dessa israeler skulle med samma buss som jag. Hela huset skulle tömmas. Fadern till de tre barnen var en alldeles bedårande person. Han hade satsat på att tillbringa ett helt år med hela sin familj i Indien. Det var ett vanskligt företag, och hans största oro hade gällt hur barnen skulle reagera. De var i åldern 5-12 år och hade hittills varit odelat entusiastiska och positiva, så det var bara att fortsätta. Två månader var redan avverkade.

Hela denna massiva samling av israeler skulle till Manali medan jag var den enda västerlänningen ombord som skulle norrut till Leh. Ombord fanns det ett annat sällskap inhemska talanger som alla skulle till Keylong. Det var mest damer av alla åldrar men även några äldre herrar och en munk. En av de äldre damerna stal min fönsterplats som hon vägrade lämna ifrån sig fastän jag hade reserverad plats. Hon

menade tydligen att hon hade rätt till detta privilegium medan jag fick finna mig i att inte kunna fotografera under denna tripp. Det gick helt enkelt inte att sticka upp mot henne. Min vän den israeliske fadern hade gjort samma erfarenhet, att damerna i Indien är mycket ilsknare och aggressivare än männen, hur ofeminint det än är, varför man hellre avstår från sin rätt än riskerar att få tänderna utslagna.

Emellertid underhöll damerna hela vägen. De sjöng den ena sången efter den andra, hur många verser som helst och utan att tröttna. Det var inga särskilt melodiösa sånger, men tydligen var de käcka nog ändå och fulla av berättande innehåll.

Den kritiska punkten på resan var Gramphu, korsvägen under Rohtangpasset, där den ena vägen gick upp mot Rohtang och Manali och den andra gick mot Keylong och Leh. Frågan var vad som skulle hända där. Det enda säkra var att jag och det muntra lokalsällskapet från Spiti skulle stiga av där. Byn bestod av ungefär två hus, högst tre, mitt ute i den vildaste och ödsligaste tänkbara Himalayaterräng. Någon hade sagt mig att det säkert skulle komma en buss över passet från Manali och avhämta oss senast vid 12-tiden. Vi var framme 11, och det regnade.

På något sätt var situationen alltför välbekant: strandsatta mitt ute i vildaste ingenstans i ösregn. Emellertid kom det nästan genast en buss, men den vägrade ta oss med och körde grymt vidare. Efter en timme kom det en annan buss. Samma situation upprepade sig fastän bussen hade fullt av lediga platser. Vad var detta? Skulle ingen buss plocka upp oss? Vi såg en tredje buss komma ned från passet på avstånd, men det var en turistbuss *de luxe* som utan tvekan skulle nonchalera oss som alla de andra. Damerna försökte även stoppa truckar och lastbilar utan resultat. Då beslöt munken att vi alla skulle gå ner till Kokhsar, där alla måste stanna, då det var en *checkpoint* där. Entusiastiskt gav vi oss i kast med företaget. Det var bara det, att det var 6 kilometer dit. Man kunde visserligen ta genvägar över lös terräng och vattenforsar och genskjuta serpentinkurvorna, men ändå.

Jag passerade med allt mitt tunga bagage (ryggsäck + två väskor) en jeep som stod stilla med bara två personer ombord. Jag förklarade situationen och bad om lift till Kokhsar. De ryckte på axlarna och sade nej. Det rågade måttet. Jag lämnade dem i vredesmod, men när jag nästan var framme vid Kokhsar hann de i fatt mig och ville ge mig lift de sista 300 metrarna. Det visade sig att de hade trott att jag skulle ha haft alla de andra tjugo strandsatta och överkörda passagerarna i släptåg medan det dröjt innan de fattat att jag var ensam. Det var ett holländskt par som hade hyrt jeepen för sig själva till Leh. Jag frågade dem om de kunde ge mig lift de återstående 46 kilometrarna till Keylong, men de var tveksamma. De hade tydligen aldrig varit i Indien tidigare och därför ännu inte lärt sig konsten att hantera plötsliga situationer, ett nödvändigt måste i Indien.

I Kokhsar stod en buss med hela mitt Spitisällskap ombord, så tydligen hade ändå en buss till slut förbarmat sig över oss och plockat upp dem. Jag fick en plats, och dagens sista etapp var räddad. Men vi kom inte fram till Keylong förrän 16.10 efter nästan 12 timmars resa på 185 kilometer. Visserligen hör vägen mellan Losar (det sista samhället i Spiti) och Gramphu till säkert Indiens allra västa vägar, bara en enfilig grusväg hela vägen över ett pass på 4400 meter och genom många bäckar och vattenfall, bitvis var själva vägen en fors i många katarakter, men ändå. 15 kilometer i timmen under nästan 12 timmar är nästan något av ett rekord.

I Keylong löste sig alla mysterier. Det visade sig att en berömd lama var på besök för en exceptionell festival, varunder han skulle hålla tal och predika fred, vilket skulle utsändas i radio på tre språk (tibetanska, hindi och engelska). Det var till detta evenemang som mina muntra damer hade gett sig i kast med ett halsbrytande reseprojekt. Alla hotell var fulla av gäster och pilgrimer till detta evenemang, så det enda jag kunde hitta i Keylong för min övernattnings var en säng i ett *dormitory* för 30

rupier. Dusch fanns inte tillgänglig, men jag kunde få en hink med hett vatten i en toalettsskrubb. Bättre kunde det inte bli.

del 8 : *Fast i Keylong.*

När jag punktligt infann mig vid busstationen för att komma vidare till Leh visade det sig att det inte fanns några platser kvar: den enda bussen var fullbokad. Därmed var man hänvisad till 24 timmars extra exil i Keylong. Att det var dåligt väder gjorde inte saken bättre.

Till kvällen ankom Leh-bussen och förde med sig ett ungt trevligt italienskt par, som tog in i mitt härbärge i brist på andra och hamnade i min sovsal. Fastän de var uttröttade efter den 36 mil långa bussresan från Leh med tre pass på mellan 4800 och 5300 meter under 12 timmar hade vi en gemensam middag och trevligt hela kvällen. De stod inför slutet på sin resa (efter 40 dagar) medan jag stod på tröskeln till Ladakh. De hade gjort det bästa möjliga av sin resa och verkligen organiserat den väl trots dåligt väder i juli. Manalivägen hade stängts efter snöfall och jordskred, varvid 100 människor strukit med, och även vägen Srinagar-Leh hade varit blockerad av snöskred. Men väl i Ladakh hade de hyrt en vespa och haft sin bas i Alchi (i mitt favoritställe Choskor) och sedan med vespan kört omkring överallt men tyckt bäst om Lamayuru, liksom jag. De var tvillingsjälur med mig, bodde i Milano och hette Pietro och Patrizia. Synd att man bara fick träffa dem en enda kväll. Det kändes som att jag fick avlösa deras verksamhet i Ladakh.

På morgonen klockan 6 gav de sig iväg med dagbussen till Manali, varifrån de skulle direkt med nattbussen till Delhi, varifrån de skulle direkt vidare till Bombay för att ta flyget hem. Min sovsal skulle erbjuda den sista säng de skulle få sova i på fem dagar.

Efter frukost begav jag mig upp till det anrika klostret Khardung, där det stora konventet ägde rum. Den store laman från Bhutan syntes inte till, men gompan var fullspäckad med folk, man kunde inte komma in med ett rakblad mellan leden, och utanför klostret var det nästan förberett som för en kalachakra med en väldig talartribun framför vilken alla bygdens människor låg lägrade. Det var nästan som en Saka Deva-festival, och stället var nästan lika svårtillgängligt som Tarboche vid Darchen i Tibet. För att ta sig hit måste man ta sig ner längs krångliga stigar 500 meter ner från Keylong över floden och lika högt och brant upp på andra sidan. De flesta gjorde det till fots. Laman var Drukhpä Rinpoche, ursprungligen från Tibet men verksam i Bhutan.

Ett annat kloster låg rakt upp från Keylong, vilket jag också begav mig till efter lunch. Det var den här gången bara 300 meter upp, men det räckte. Även detta klostrets läge (som alla klostrens i Himalaya) var häpnadsväckande vackert, och det lönade sig att bege sig dit fastän alla munkar hade rymt fältet för att bege sig till Khardung och Bhutans lama på andra sidan. Detta kloster, Shushir, var därför låst, men då vädret blev vackrare var utsikten minsann skäl att bege sig upp dit ändå.

På eftermiddagen gällde det att äntligen försöka få en bussbiljett till Leh. Det var nervöst, ty man bad mig hela tiden återkomma efter en halvtimme. Tydligt blev alla passagerare behandlade på samma sätt. Slutligen fick jag min biljett, och det visade sig att jag blivit den trettonde passageraren.

Det var dock inte så illa som det som två unga fransmän från Marseille fick på sin lott, nämligen att få sitta längst bak och skumpa hela vägen till Leh. En ung polska från Katowice kände sig också illa behandlad då hon fått plats nummer 9, vilket inte var vid något fönster. Hon anade inte vilken god plats hon hade fått i jämförelse med fransmännens.

Vi firade tillsammans alla fyra den kvällen det faktum att vi alls kommit med. De två fransmännen hade dagen innan kommit med nattbuss från Amritsar till Manali och hit till Keylong samma dag. Nu skulle de upp före klockan 5 kommande morgon, så det blev nog inte mycket sömn för dem den här natten heller. De tog prospektet med gott mod och bjöd på *Pastis*, vilket de menade att måste göra vilken resa som helst framgångsrik. Det låg mycket i detta.

Över huvud hade det varit ett enastående festligt moment, denna ofrivilliga väntan i Keylong med Drukpa Rinpoche från Bhutan på besök förkunnande ett viktigt universellt budskap för hela världen om fred och samarbete, med hela bygden kommandes hit från när och fjärran uppklädda och festsinnade med hela familjer och släkter i släptåg och med utomordentlig högtidsyra över hela den lilla staden. Hade jag inte blivit kvar mot min vilja hade jag missat alltsammans och inte ens hunnit besöka den anrika 900-åriga gompan i Khardung, en gång huvudstaden för hela Lahaul. Kort sagt, det är mycket man missar om man inte råkar illa ut.

Polskan Martina var på en två månaders resa för att avsluta ett akademiskt antropologiskt arbete om Tibet medan fransmännen bara hade en vecka på sig i Ladakh. Somliga gör det ordentligt medan andra åtminstone hinner med det värsta. Dock hade vår Ladakh-séjour åtminstone haft den bästa tänkbara inledning. Det gällde att bara inte sova över bussen klockan 5 den kommande morgonen.

del 9 : *Framkomst: Leh.*

Kort sagt, det hade kunnat vara värre. Avfärden från Keylong gick som smort, och vädret var utmärkt. Först vid Baralacha La, det första passet (på bara 4800 meter) uppstod det problem i form av oändliga kolonner av truckar som väntade på någonting där framme som man inte såg. Vår busschaufför lämnade ratten och gick ut och rekognocerade. Efter en kvart kom han tillbaka, startade bussen och tog en genväg tvärs genom terrängen, varvid alla truckkonvojer passerades. Hela bussen applåderade.

Det var bara där vid Baralacha La som vägföret inte var det bästa. Det förekom ras och gyttejölar, och i en av dem blev bussen stående. Chauffören och konduktören utbytte en blick. Chauffören satte i gång igen och fick bussen ur gropen. Det hade säkert inte gått utan den utbytta blicken.

Ett annat fenomen vi passerade på vägen var en helt övergiven buss som stod prydligt parkerad vid sidan av vägen. Inget fel syntes på den, däcken var hela, men den var spökligt övergiven. Man finner prydligt parkerade övergivna truckar ibland på detta sätt men inte bussar.

Många blev höjdsjuka och fick huvudvärk. Martina låg utslagen hela resan. Vi rörde ju oss konsekvent från 4600 meter uppåt, och sträckan var 360 kilometer som inte klarades av på mindre än 15 timmar. Naturligtvis var alla färdiga när vi kom fram.

Meningen var att fransmännen Marc och Benjamin samt Martina utom en ung kanadensare från Nova Scotia och en annan polack skulle följa med mig till mitt lokus i Leh, men Marc och Benjamin jämte polacken försvann genast. Martina försvann efter en stund. Jag och Alexander från Kanada gick tillbaka för att leta efter henne, men när vi äntligen fann henne hade ett annat hotell lagt beslag på henne. Så det var bara Alexander kvar.

Han var en nyutexaminerad civilingenjör utan arbete som i väntan på arbete gett sig ut i världen för att ta sig en titt. Bland annat hade han tjänstgjort som engelsklärare i Taiwan. Han hade redan rest en hel del omkring i Indien och tyckt mycket om Darjeeling och kommit ut från Spiti dagen efter mig. Hans föräldrar var i min ålder.

Att finna vägen hem till Lung Snon i mörkret efter solnedgången visade sig i år ännu svårare än förra året. Till slut hittade vi rätt och blev lika översvallande väl mottagna som alltid. Middagen serverades bums, och vi fick ett bekvämt dubbelrum med dusch. Dagens bussresa på 15 timmar över 5300 meter höga pass hade krävt sin tribut, och plåster på såren behövdes, i synnerhet som såren medfört komplikationer. Jag hade ådragit mig en förkylning, det sista man bör skaffa sig i Indien, som avsevärt måste dämpa min verksamhet de närmaste dagarna. Det hade både snöat och regnat i Ladakh, snön låg ny på bergen, men det hade medfört den fördelen att luften var frisk. Man kunde andas, det förelåg inga höjdproblem, och man kunde äntligen ta det lugnt. Det var kanske bara det som behövdes.

En annan komplikation var dock att priserna hade skjutit i höjden och nästan fördubblats. Vårt dubbelrum kostade 650 med frukost och middag, och det hade ingen av oss råd med. Våra plånböcker fick finna sig i denna tvångsbantning en natt, och vi utlovades ett billigare rum senare. Vi antog det var efter den ena svidande natten. När Alexander var ute på ärenden fick jag veta att det var efter en natt till. Det skulle Alexander aldrig få råd med.

Det var fullt med fransmän och israeler på Lung Snon med en holländare och en man från Calcutta. Jag höll mig till den sistnämnda, den avgjort mest sympatiska på stället. Hans specialitet var yoga, och han hade genomfört 162 yogaövningar uppe på Kalla Pattar, alltså ovanför baslägret inför Mount Everest.

Jag flydde de domestika problemen med att ge mig iväg upp och hälsa på min gamle vän överste Wangdus uppe vid slutet av dalen mot Phiyang, där han hade sitt residens och reträttcenter för främst udda smekmånadspår. Hans senaste gäster hade varit Kanadas rikaste man med ung hustru från landet. Med sin lantbrukarbakgrund hade det varit det idealiska smekmånadsparadisets för henne långt bortom all redlighet och ära och landet Ingenstans.

Han bjöd på en Coca-Cola, och vi hade en angenäm samtalsstund enligt traditionen – detta var ju mitt femte besök i övre Leh-dalen och hos honom. Han bekräftade att det hade regnat och snöat och att det blivit kyligare men också angenämare. Jag hade aldrig kommit till Ladakh så sent förut.

Han berättade att Dalai Lama skulle komma till Choglamsar den 18.8 men bara för att vila sig – inga föreläsningar, inget ståhej, bara lugn och ro, och stanna i en vecka. Alltså skulle vi åter befinna oss i Leh samtidigt, som vi gjort för tre år sedan.

Holländaren på Lung Snon, som just nu höll på med *rafting* ned för Indus, hade trekkat från Lamayuru till Alchi och kommit levande över passet Tar La. Detta var goda nyheter. 2002 hade jag ju drömt om Tar La vilket företag runnit ut i sanden i brist på information. Kunde man övernatta i byn Tar så kunde man även ta sig över passet utan övermänskliga ansträngningar.

Min värd berättade att det bara var möjligt att ta sig genom Zanskar till Padum med fordon via Kargil. Man kunde ta jeep eller buss under två dagar eller flera. Det var lätt.

Han berättade även att Helena Norberg-Hodge troligen befann sig i Leh. Han hade sett henne. Hennes man var fortfarande lika sjuk och led av en "*wasting disease*".

Jag begåvade honom med det senaste numret av "*The Free Thinker*" vilket han var mycket glad åt, speciellt över att redan 3,5 miljoner medlemmar redan hade lämnat Kinas kommunistparti, vilket var mer än 5 procent sedan årsskiftet. Sergio hade belyst problemet sålunda: "Naturligtvis kan inget kommunistparti i maktställning behålla makten. Kommunism uppstår under förtryck och förföljelse, och kommunismen riktar sig mot all överhet. Alltså kan ingen kommunism vara överhet själv."

Sedan gick jag ner och sökte äntligen upp Johannes i den Moraviska missionen. Vi gick genast till *Zen Garden* och hade en enkel lunch. Mera om våra överläggningar senare.

Min förkylning, som bröt ut när jag kom fram till Leh, var troligen summan av alla de överansträngningar hittills varmed jag vägrat lämna min kropp någon rast eller ro. Jag hade kunnat bli smittad av vem som helst under vägen, folk hade rosslat överallt, min gode vän israelen från Kaza, som tagit med sig sin familj med tre små barn på en indisk årsodyssé, hade haft hela sin familj snörvlande och hostande, men troligen var det överansträngningen i rännandet av de 5 kilometrarna ner från Gramphu till Kokhsar i ösregn och vrede som förgiftat mig. Whisky var bästa medicinen, och jag prisade min lyckliga stjärna att jag tagit med mig denna undergörare av märket Ballantine's, som jag hittills inte haft anledning att nyttja.

Även lägenhetsproblemet löste sig. Alexander blev bestört när han hörde att vi måste vänta en dag till på ett billigare rum, han kunde omöjligt ha råd med en ny 300-rupiers natt och hotade lämna stället, varvid jag i så fall också måste kasta in min smutsiga handduk. Men husfadern kom hem, och han gick med på att sänka vår hyra till vad vi hade haft för det andra rummet. Problemet löstes direkt med inte mer än litet vänskaplig samvaro.

På kvällen var vi 14 vid middagen, jag och Alexander och vår man från Calcutta, holländaren och tre holländska damer till, en moltyst fransmän och sex fransmän till. Samtidigt hade vår värdfamilj något att fira, ty köket var fullt av folk och fest och glam som pågick långt in på natten. Min hosta gjorde fruktansvärt ont, men med några rejäla duvningar whisky lyckades jag sova lugnt och gott i nio timmar varefter det värsta var över.

Det var en fruktansvärd förkylning med otroliga smärtor i hals och lungor varje gång man hostade, men lika plötsligt som den kommit försvann den, och redan andra dagen kunde jag helt återta mitt normala tempo.

Med Johannes diskuterade vi mest den kinesiska frågan, "*Nine Commentaries to the Chinese Communist Party*", med dess förhoppningsvis oöverskådliga konsekvenser, för honom precis som för mig var det ett klart tecken på ett äntligt begynnande ras för Kinas absurda och onda diktatur, men det gällde att ligga lågt och avvakta.

På fredagen tog jag bussen till Likir för att inleda min *trekking*. Det var världens långsammaste buss med världens långsammaste busschaufför, och de 4 milen tog nästan tre timmar. I Likir hade jag samma besvär som vanligt med att hitta mitt gamla härbärge, det äldsta i Likir, "*Norboo Old Guest House*", och som vanligt gick jag fel några gånger innan jag hittade rätt. Bara en gammal gumma var hemma, men jag kände genast igen henne från mina tre tidigare visiter, och hon hade inte åldrats alls. Hon var precis lika gammal som alltid, lika skrikig i rösten och lika bestyrksam och bjöd genast på oändliga omgångar te. Allt fungerade som vanligt.

Med mig på bussen hade jag haft ett israeliskt par, ungt, dumt och enfaldigt, som inte alls visste vad de skulle göra i Likir. De såg mig som en lämplig sakkunnig att haka på, men lyckligtvis steg de av redan vid det första värdshuset.

I mitt värdshus bodde redan ett israeliskt par som verkade sympatiskt, men flickvännen var svårt sjuk i feber och diarré utan att veta varför. De hade varit fyra, men två hade gått vidare medan de återstående inte visste vad de skulle göra. Han hette Irad och talade god engelska, och vi hade gott utbyte av varandra. Medan flickvännen låg sjuk och bara kunde äta vitt ris hade jag och Irad en underbar middag tillsammans, faktiskt den bästa jag haft i Ladakh hittills, i intim belysning av levande ljus då elektriciteten inte fungerade. Vår unga värdinna kände genast igen mig när hon kom hem halv nio och tog mer än väl hand om oss med dubbla termosar te, inalles tre, med så mycket *chai* och mintte vi någonsin orkade dricka.

Tidigare vandrande israeler hade lämnat kvar böcker efter sig och bland annat en bok på hebreiska som var rena sionistiska propagandan. Irad föraktade sådana

böcker och skämdes för dem, och vi var helt överens om att all propaganda bara motverkade sitt eget syfte.

Till frukost klockan 6 bjöd vår värdinna på hela programmet med omelett och te och Ladakhibröd med smör och marmelad och deliciös bondost. Det bröd jag inte orkade äta upp fick jag ta med mig till lunchen. Det var en kylig morgon, men temperaturen går i regel inte ner under 10 grader i augusti i Ladakh. I september kan den gå ner till 5 innan hösten börjar. Dagstemperaturen håller sig omkring 25 i juli-augusti om dock solen kan kännas mera brännande än så på grund av höjden.

Jag kom iväg halv 8 och nådde Yangthang halv 11 och besökte då det gamla anrika *Norboo Guest House*, där min gamle värd kom ihåg mig mycket väl. Han frågade mig om jag tänkte besöka Rizong även denna gång, ett av Ladakhs mest särpräglade kloster halvvägs ner till Indus från Yangthang, men jag hade besökt det två gånger förut, och det räckte. I stället var jag inställd direkt på Themisgang.

En komplikation var att alla broar hade spolats bort av häftiga regn. De två floderna Saspol Thokpo och Wuleh Thokpo måste passeras, och utom att det saknades broar saknades det även vadställen genom dessa strida forsar. Till nöds hade här och där en trädstam fällts över floden som var lång och smal och skranglig. Försök hålla balansen över en sådan över en strid fors med en fullastad ryggsäck! Till min förskräckelse gick det upp för mig att jag med denna ryggsäck aldrig skulle kunna ta mig upp för Tar La. Den var för stor och tung. Några entusiastiska ladakhier lyckades slutligen locka mig över en av dessa runda spångar. En sakkunnig fick mig att ta av mig skorna, och barfota gick det, om än vingligt med bävan.

Solen låg hårt på, och passet Sarmanchan La på 3750 meter krävde tre ordentliga vilostunder på vägen på de ytterst få ställen där det fanns skugga. Halv 1 nådde jag Hemis Shukpachen. Förgäves spanade jag efter den vackra flicka som för tre år sedan kommit ner till grinden när jag passerat förbi och inbjudit mig till en kopp te. Jag stannade i stället till på *Peace Garden Café* vid vattenfallet, ett gott mat- och viloställe, där jag unnade mig en läcker omelett och två glas te. Där förekom också ett holländskt sällskap som skulle till Themisgang liksom jag samt de vanliga israelerna, som ju alltid fanns överallt. På vägen ner från Sarmanchan La hade jag mött en större grupp fransmän och spanjorer. Jag trodde de var italienare och tilltalade dem på detta språk, vilket de tog som en grov förolämpning.

Det sista passet Lago La nåddes med någon mindre svårighet trots dess branta stigning, men vad ser jag när jag når toppen! Nedifrån en ännu högre topp med rösmarkeringar kommer det en människa. Jag hade varit nästan helt ensam i öknen hela dagen, förgäves hade jag spanat efter de tre holländarna som skulle samma väg som jag, de hade blivit så långt efter att de försvunnit, och så kommer det en ensam människa NER till det allra högsta och svåraste passet. Dessutom var det en kvinna. När jag passerade henne frågade jag henne om hon hade sett holländarna. Det hade hon naturligtvis inte, och naturligtvis var hon engelska.

Jag kom fram till mitt gamla hem i Themisgang precis 4.30 efter precis 9 timmars promenad från Likir, med uppehåll för te i Yangthang för en kvart och för en timmes vila med omelett och te i Hemis Shukpachen, på sammanlagt 30 kilometer. Det borde ha varit 25, men de rasade broarna över två floder tvingade mig till en extra omväg på minst 5 km vid Sumdo, som isolerades av den stridaste floden. Att följa stranden genom taggbuskar och snår och över oändliga djävulsåkrar av stenbumlingar orsakade mig mycket besvär och förseningar. Annars hade jag kommit tidigare och mindre trött fram. Naturligtvis var jag utslagen i Themisgang men det hemma hos gamla vänner och kunde lugnt återhämta mig med massor av te.

Det enda övriga besväret var min alltför tunga och stora ryggsäck, som oavslåttligt skavde sönder axlarna, då bördan bland annat innebar tolv böcker och en

systemkamera och utgjorde hälften av hela mitt bagage – resten hade jag lämnat i Leh.

del 11: *Pastoral idyll i Tingmosgang.*

Om någonting kan betecknas som ett jordiskt paradiset i Ladakh så är det Tingmosgang med dess grönskande välmående gröna dal av byar och aprikosodlingar. Många skulle utan tvekan opponera sig och mena att Ladakh är översållat av paradiset och inte bara Ladakh utan även Spiti, även Lahoul och Kinnaur, ja, hela Himalaya. Dock är det svårt att någon annanstädes i Himalaya finna en motsvarighet till den fulländade pastorala idyllen i Tingmosgangdalen.

Det hör till saken, att Tingmosgang är den gamla huvudstaden i Ladakh, liksom Khardong var det för Lahoul och liksom Dankhar var det för Spiti. Det är alltså en urgammal kulturbygd det handlar om, där historien med ärevärdiga annaler grävt ner sig djupt i de gyllne kornåkrarnas rötter för att stanna, och där alla de torkade aprikoserna på i stort sett varenda hustak i Tingmosgang utgör liksom en gyllne illustration av Tingmosgangs ärevärdighet med det bestående välståndet som extra accentuering av Tingmosgangs särskilda status av extraordinär gedigenhet.

Jag besökte en familj på vägen till Tia som jag aldrig sett förut eller vilkas hus jag inte visste var det låg. Jag fick fråga mig fram. Överallt var skördetiden i full gång, bönderna festade på ängen med insamlandet av kornbingarna, sceneriet var rena Vincent van Gogh-tavelutställningen, och det var bara att fröjdas med dem. Till slut fann jag rätt hus, alla visste var det låg, alla kände min man Tashi Wangyal, och när jag kom fram möttes jag helt oförmodat av dottern till min värdinna i Leh.

Familjen var alltså den samma, det var mitt värdskap som gett mig adressen, huset var deras, men jag hade aldrig väntat mig att finna dottern där, som var den enda familjemedlem som inte förts på tal i Leh.

Hon gick fortfarande i skolan men studerade nu utanför skolan. Jag hade här nu ett gyllene tillfälle att utrannsaka denna familjs egentliga inre förhållanden.

Medan vi satt där och drack te medan den fryntlige Tashi Wangyal bjöd på chapatis med curd till lunch presenterade hon för mig den ena lillasystern och lillebrodern efter den andra. Varje ny människa som kom in i huset var en ny broder eller syster. Jag frågade hur gamla hennes föräldrar var i Leh. Hon tänkte efter noga innan hon svarade. Hon kom fram till att hennes far måste vara 45 och hennes mor omkring 40. Själv var hon 22. Detta verkade troligt. Hur gammal var hennes äldsta bror? 35. Hur gammal var Tonyot, som studerade antropologi i Amerika och var gift med en flicka från Arizona, Sarah, som jag sett alla tidigare år men vilka inte kom i år? Tonyot var omkring 30. Hennes närmaste lillebror i Leh var 20. Även detta kunde stämma. Ingenting annat stämde. Om pappan verkligen var 45 skulle han alltså ha avlat sin äldste son vid 10 års ålder. Och hur många syskon var de egentligen? Tydligt oräkneliga. Alla med samma fader och samma moder? Omöjligt. Här förelåg ett mysterium.

Jag skyndade tillbaka från Tia till min betydligt lättbegripligare familj i Tingmosgang, där de så fort jag kom innanför dörren serverade mig en synnerligen riklig och välsmakande lunch. På morgonen hade husvärden frågat mig om jag velat ha en andra omelett. Sådana var de – bara godhet, välvilja och generositet. Inte konstigt att jag trivdes och måste beteckna Tingmosgangidyllen som något alldeles sjusärdeles extra i paradiset.

Som avskedspresent bjöd mig min familj på till kvällen en video från festivalen i Hemis 2004. Jo, de har faktiskt både telefon, TV och video, och det var ett nöje att få se indiska nyheter varje kväll klockan 8 på engelska och hindi. Videon från Hemisfestivalen var rent dokumentär på tibetanska och en praktuppvisning i färger och skådespel. Denna festival genomförs bara en gång vart tolfte år och inleds med

utomordentligt högtidliga ceremonier varunder en 12 meter hög *thanka* (tibetanskt textilkonstverk med religiöst motiv) bärs fram i procession, hissas upp och avtäcks. Sedan vidtager festspelen, som vanligen utgörs av en festlig Ladakhisk opera med utomordentligt granna kostymer och masker, varvid spelet och hela dess handling framställs av sålunda utklädda ladakhiska munkar. Detta festspel pågår sedan i 2-3 dagar. Om två dagar inleds en liknande festival i Taktok.

Det var en värdig avslutning på mina lyckligaste dagar i Ladakh hittills. I morgon, på Indiens självständighetsdag, som även var Napoleons, Walter Scotts och Lawrence av Arabiens födelsedag, väntade mig Johannes i Lamayuru. Han hade aldrig trott att jag skulle genomföra Tar La, han hade fått rätt, och jag hade angivit morgondagen som den dag jag skulle nå Lamayuru om jag inte klarade Tar La. Jag skulle dock trösta mig med Bong Bong La i stället.

del 12: *Sex jakar vid Bong Bong La.*

Det förelåg vissa vanskligheter med passet Bong Bong La. Ingen visste hur högt det var, min utförliga *trekking*bok hade inga upplysningar om det, och man kunde gå fel. På kartan var det utmärkt med ett *x* mitt i ingenstans – inga vägar, inga byar. Man kunde gå fel på så sätt att man hamnade i byn Kalza, då var man alldeles åt helvete fel, och man kunde komma på en lång omväg varvid man åtminstone skulle komma rätt till slut fram till Khaltse. På kartan såg passet lätt och nära ut och skulle innebära en genväg till Khaltse snarare än en omväg, om man gick rätt.

För säkerhets skull startade jag tidigt. Redan före sju bad jag mitt underbara värdfolk farväl, och de sade till och med att de skulle vänta på mig nästa år. Vädret var idealiskt och ännu inte alltför varmt, och snart var jag förbi Tea.

Bortom Tea låg ett nunnekloster som vägen förde mig till, men ingen av nunnorna visste någonting om Bong Bong La eller om någonting över huvud taget, verkade det, så jag bara passerade förbi.

Vid det yttersta huset i dalen fann jag några karlar, och en av dem åtog sig att visa mig vägen. Denna vägvisare var guld värd, ty utan honom hade jag säkert tappat bort mig eller gått ner mig i de ystra strömmar som flödade där och förstörde alla vägar. Han lämnade mig vid ett vägsکیل där han skulle vidare i den andra riktningen medan han bad mig fortsätta i den första. Det såg enkelt och klart ut, så det var bara att gå på.

Emellertid visade sig detta pass vara betydligt högre och svårare än något av de föregående, och knappt hade man passerat ett krön så visade sig ett annat ligga högre och längre bort. Det var bara att gå på, mer och mer stapplande hela tiden och med ständigt tätare vilopausar. Det var enda sättet med min alldeles för tunga och plågsamma ryggsäck.

När jag äntligen nådde det högsta passet efter 2 1/2 timme, precis som min värd hade förutsagt, möttes jag där av en häpnadsväckande mottagningsceremoni bestående av sex högtidliga jakar, som uppmärksamt reste sig upp nästan som i givakt inför min ankomst, varvid fyra av dem samtidigt avfyra fyra vattenfall av strömmar av urin under iakttagandet av fullkomliga pokeransikten. Det var en tablå som överträffade engelskans entré uppifrån vid Lago La. Denna engelska fick jag aldrig se igen nere i Thingmosgang, och lär väl heller aldrig mera få se dessa sex oförglömliga och prisvärda jakar.

Nedfarten inleddes naturligtvis utan svårighet och avnjöts tacknämligen, tills det mer och mer visade sig att den inte var beredd att någonsin ta slut. Just när jag höll på att försvinna ner i en klyfta utan ände mötte jag en människa, en ensam ladakhisk tant som tydligt var ute för att se efter eventuell boskap, som strängt

kommenderade mig att byta kurs, varpå jag plötsligt fann mig ankommen till en by. Där började problemen.

Vägen från byn vidare till Khaltse hade nämligen fått alla sina broar förstörda, alla, utan ett enda undantag. Därmed var denna by utan namn helt isolerad från stora världen, och det var en mardröm att försöka ta sig därifrån utan vägar och ständigt nödsakad att ta sig över den infernaliska forsen. När jag till slut äntligen fann en väg visade den sig snart vara fullkomligt tillintetgjord av ras från ovan: väldiga stenblock hade kommit rasande ner och antingen förstört vägen eller blockerat den fullkomligt. Endast gående kunde man med nöd ta sig förbi.

När jag äntligen nådde Khaltse efter en promenad som jag aldrig skulle göra om ens för pengar var det redan middag – promenaden hade tagit drygt fem timmar, och inga bussar gick mera till Lamayuru. Där satt ett sällskap på 10 engelska personer vid ett lunchcafé som färdades i tre jeepar. Jag frågade dem om de kunde ta mig med. De hade plats, men jag måste fråga föraren. Denne sade nej av rena formalitetsskäl – en extra passagerare kunde äventyra försäkringen om något skulle hända. Det var bara 25 kilometer till Lamayuru. Jag lämnade dem rasande. Formaliteter är alltid omänskliga.

Jag vandrade vidare längs asfaltvägen genom öknen under den brännande solen till checkpointen men fann den icke. I stället fann jag ett café, där jag frågade var checkposten för utlänningar fanns. Jag hade passerat den. Jag vägrade gå tillbaka igen. Där satt några typiska ladakhiska truckförare, som skulle vidare upp mot Lamayuru. Jag frågade dem om jag fick följa med, och de sade genast ja. Inga problem. Även de struntade i checkposten.

Genom dessa ödets intrikata och ständigt omväxlande turer kom jag fram till Lamayuru precis klockan 2, som jag beräknat. Min värdinna var borta i Leh under självständighetsfirandet men skulle återkomma imorgon. Jag intog mitt gamla rum, hade en välgörande och välbehövligt rengörande kalldusch och intog sedan en enkel frukost med en kanna te och omelett. När jag då studerade dagens irrfärder kom jag snart fram till, att jag hade gått fullkomligt fel över Bong Bong La. Jag hade råkat in på just ett av de sidospår som jag inte fick råka in på, varvid *trekken* blivit två timmar och tio kilometer längre än nödvändigt. Jag hade visserligen fått se ett högre pass än de föregående, men jag lovade mig själv att aldrig mer försöka forcera ett pass som jag inte hade säker karta eller handbok till.

del 13: Johannes föreläsning.

(Lamayuru 2005)

Allt var förvirring uppe vid klostret. Nybyggnationer tävlade om att öka förvirringen över hela klostret. En ung munk mötte mig genast aggressivt med: "*Ticket!*" När jag tvekade upprepade han sitt kommando ännu mera aggressivt. Jag sade att jag inte var intresserad av att gå in i klostret och höll mig utanför. Jag hade ju upplevat det många gånger förut.

Johannes bodde som vanligt i ett av de sjaskigaste gästrummen. Han bekräftade mitt intryck av Lamayuru: "Allt är upp och ned här, och de blir aldrig färdiga. De bara ökar verksamheten hela tiden, och ingen tycker det är roligt. Också turismen har minskat i år, vilket ingen var beredd på men vilket Ladakh synes ha vunnit på. Denna monumentala och fredade värld av buddhistisk bergskultur är en outtömlig skattkammare av miljöparadis vårdade genom millennier av buddhistisk-tibetansk-ladakhisk fromhet och är unik i världen som sådan, vilket få turister som kommit hit förstår att värdesätta eller ens fatta. De flesta blir bergssjuka, reser hem igen och lovar att aldrig komma tillbaka. De flesta turister är sådana."

Han bad mig invänta honom vid Shangri La Café, där han gärna ville sitta mera privat med mig över en kanna te. "Här i klostret fattas den rätta stämningen. Jag brukade alltid höra 'Amazing Grace' här sjungande i mitt huvud, men till och med den andakten har svårt att klara sig här."

Jag gick i förväg till Shangri La. Även där var det ganska stökigt på grund av en stor grupp israeler som höll låda som dominerade hela omgivningen, men jag gick inomhus, där det var lugnare.

Jag berättade om problemet med formaliteterna när jag bett det engelska sällskapet i Khaltse om skjuts och de sagt nej fast de hade plats.

"Vad är formaliteter? En tom struktur som gör anspråk på att behärska hela världen men som lika mycket lyckas sabotera och bromsa den som den över huvud taget arbetar. Det är bara bluff alltsammans, och den största bluffen är formalitetssamhällets fåfänga banér Makten, som alltid bara är en sjuk idé som folk låter sig berusas av och fördärvas av som genom en meningslös addiktion. Därför har jag aldrig velat ha något med den att göra.

Den reella makten är mycket subtilare och svårare att komma under fund med, och få är de som fattar hur den alls fungerar. Låt oss nu inte blanda in Gud i detta, men jag är ju teolog till yrket och måste åtminstone få blanda in Kristus, som var en av de få som klart visste hur den reella makten fungerar och hur man rätt skall handskas med den för att inte hamna i missbruk. Även Moses hade den kunskapen, troligen även Leonardo da Vinci, Voltaire, Dostojevskij och några profeter till. Ja, insikten i den reella maktens hemlighetsfulla mekanismer kan rättast benämnas profetisk, ty alla det gamla testamentets profeter som gisslade sina kungar hade insikt i detta och var därför profeter liksom Moses.

Vad består då detta väsen i om det inte är Gud? Gud är bara en formel, ett krampaktigt namn på det outtryckliga som en patetisk nödatgård, ett löjligt försök att sätta etikett på och definiera vad som aldrig kan kommas till rätta med. Gud existerar inte. Vad som existerar är livet.

Den reella makten är rätt sätt att handskas med livet. Politiker har sällan kunnat detta då de i allmänhet varit stora egoister som skenat iväg med sig själva och blivit destruktiva. De som bäst kunnat detta är filosofer och profeter, sådana som alltid Indien kryllat av ända sedan Buddhas tider, den förste som etablerade den totala respekten för allt liv, även om roten till denna respekt redan finns hos hinduismen. Den har aldrig kunnat etableras inom monoteismen just för Gudsbegreppets skull som den ofelbara maktsymbolen som alltid förstört allting, fastän Moses försökte etablera den (totala respekten för livet).

Att respektera livet är ju lätt. Är det allt? Nej, det är bara där det börjar. Det är första klassen, men utan den kan man aldrig komma högre. Andra klassen är att lära sig skilja mellan rätt och fel. I princip är allt fel som leder till våld, medan allt som främjar livet är rätt. Men låt oss hoppa över småskolan, som vi båda lämnat bakom oss för länge sen.

Ett utmärkt exempel på vad den reella makten egentligen handlar om är din enkla tidning "Fritänkaren", som egentligen aldrig ägnat sig åt annat än att pejla den, förstå den och försöka analysera den. Alla historiska rörelser har alltid börjat från det underjordiska med idéer och visioner. Även detta är en sorts profetisk inblick. Newton fick sitt första hum om tyngdlagen genom naturen med att se ett äpple falla. Moses fick sin insikt genom ett obegripligt naturfenomen i form av en speciell buske. Leonardo da Vinci studerade bara naturen och blev den första moderna vetenskapsmannen. De största diktarna, som fört världen framåt genom sin humanism och idealisering av människan, har alltid varit inspirerade av naturen. Den högsta och innersta sanningen har således alltid funnits i den levande naturen.

Din doktor Sandy informerar sig och drar slutledningar som han kommunicerar. Även han har tydligt denna insikt, vilket jag tror alla genuina forskare har, särskilt sådana forskare som aldrig upphör att forska.

Är det då en mekanism eller fenomen det handlar om, ett verktyg eller någon sorts De Vises Sten, som bara invigda kan ha tillgång till? Ja, är det förbluffande svaret på alla fyra frågorna, om man bara kan behärska det. Det kan ingen som inte kan behärska sig själv. Hemligheten med den reella makten och dess handhavande är självbehärskning, och där är tibetanerna ett föredöme, som kunnat behärska sig i 55 år trots världens och kanske historiens omänskligaste och långvarigaste förtryck. De har i allmänhet insikten eller litar på att Dalai Lama har den, vilket han har.

Det innersta livet och källan till allt liv ligger i tanken. Det är där allting börjar, det är all skapelses urkälla, tanken är alltid kreativ och levande, och därför är det så viktigt att kontrollera den och bara tänka gott. Tanken är aldrig fåfång eller förgäves, den kan aldrig begravas, dess kreativitet kan aldrig stoppas, utan utvecklas och förökar sig alltid vidare liksom ringarna på vattnet, den går alltid utåt och aldrig inåt, och även om du ibland bara har hundra reella läsare av "Fritänkaren" finns ändå dess tankar där, de har tänkts och förblir bestående, de är levande i sig själva och sprider liv, även om de är tystast av allt kan de aldrig tystas, och där har du hemligheten. Tankens kreativitet. Det är den reella makten i evighet. Med tanken, med dess disciplinering genom utbildning och framför allt kunskap, som bara är färdiga anhopningar av tankevärldar och reella erfarenheter, kan man i princip åstadkomma vad som helst. Därför föraktar jag alla världens bundna formalistiska system, ty de ignorerar den kreativa tankens ledande roll utan konkurrens i världens och livets gång. Bortser man från detta är man förlorad. Ägnar man sig åt detta kan man göra mer för världen än hela världen."

Jag har här försökt summera Johannes föreläsningar såsom jag lyssnade till dem i Leh och Lamayuru. I morgon bitti far han vidare till Srinagar för att ånyo bearbeta Kashmirproblemen efter självständighetsdagens omfattande pådrag, men vi har utsikter att träffas igen före min hemresa i Dharamsala om två veckor.

del 14: *Plåster på såren.*

Inte bara magen var åt helvete, utan dessutom kunde jag knappt stå på fötterna. De var lika förstörda som sandalerna av det oupphörliga strapatserandet till fots med alla möjliga oönskade men påtvingade milslånga omvägar med ständigt det problemet att alla broar över alla forsar var bortspolade, vilket förvandlade en nöjsam *trek* till en ständigt återkommande mardröm. Den enda flod som haft en bro att erbjuda var Dang Dong på vägen upp till det formidabla Bong Bong-passet, som jag visserligen överlevt, men nedkomsten sedan genomfördes av tvång längs den värsta floden i hela Ladakh utan en enda bro och med den enda vägen ständigt igenrasad eller tilltäppt av stenblock. Kort sagt, jag hade fått nog.

Sandalerna gick upp i sömmarna, och tårna sprack den ena efter den andra. Tre hade formidabla spricksår som gjorde att varje steg i sandalerna kändes som att gå på spikar – det gjorde betydligt mindre ont att gå barfota. Ju mindre sagt om magen, desto bättre. Den gjorde vad den skulle, och jag var inte alls sjuk, men i Leh hade något olämpligt hamnat i systemet som utlöst nyckfulla lösrycktheter. Det var bättre nu, men jag var ständigt skitenödig, men det enda som kom när jag satte mig var luft i oändliga basunsolon.

Bland gästerna på mitt gamla stamställe hotell *Dragon* märktes framför allt en vacker polska som dominerade hela stället med sin visserligen fascinerande men alltför höga röst. Ett kanadensiskt par som satt vid samma bord hukade sig hela

tiden, försvann plötsligt och kom lika plötsligt tillbaka så fort polskan hade försvunnit. De var mycket trevliga, bodde i British Columbia och hade gjort Ladakh ordentligt med även stora delar av Zanskar.

Till kvällen dök de två trevligaste engelskorna upp av den engelska gruppen på tio personer vars ledare vägrat mig följa med dem till Lamayuru. Vi hade trevligt hela kvällen, de var lärare båda två, hade fått ganska obehagliga intryck av tantrisk buddhism, den enas första man hade varit indones, hennes mamma hade haft Mary Renault som lärare, och så kom vi in på M.M.Kaye med sin *"The Far Pavilions"* och Marion Zimmer Bradley med sin *"Mists of Avalon"* tills de måste bryta upp och gå hem till sitt tält. Deras gruppresa besökte varje ställe för bara en dag, en trettondagars gruppresa i Ladakh hade kostat dem mer än min budget för fem veckor, men de var nöjda och glada ändå. Vi kanske skulle stöta samman igen i Wanla i morgon.

De försökte få mig att förklara den tantriska buddhismen för dem, men det var för svårt på engelska. Jag rekommenderade "Milarepas liv" som den bästa skildringen av den tantriska buddhismens för- och nackdelar och förklarade också Lamayurus historia som fristad för kriminella instiftad av en buddhistisk kung av Kashmir för tusen år sedan som det första klostret i Ladakh. Denna bakgrund gjorde dem mera toleranta och förstående av vad de inte hade begripit eller funnit avskräckande i Lamayurus stämningar och vibrationer. Jag försökte också förklara de tantriska mästarnas svårtillgänglighet med att återge en del av vad Johannes hade sagt under dagen:

"Liksom en västerländsk lärd blir svårare som människa ju mera han vet och ju större hans kunskapsarkiv blivit, desto naturligare blir det också för en tantrisk mästare att mer och mer avlägsna sig från sina lärjungar och mänskligheten ju svårare kunskaper han erövrar. Det är inte ovanligt att en tantrisk mästare avråder studenter från att studera den tantriska buddhismen då han vet hur svår dess disciplin är, precis som en västerländsk lärd ofta avråder studenter från att erövra samma kunskap som kostat honom så utomordentliga uppförfingar med kunskaper som resultat som nästan ställt honom utanför livet."

Detta var svårt men kunde i någon mån göra den tantriska buddhismens svårtillgänglighet begriplig för damerna.

Tyvärr återsåg jag dem inte i Wanla. Förgäves inväntade jag deras tre jeepar som aldrig kom. En desto mer njutbar promenad hade jag till och från Wanla på knappt fem timmar över Prinkiti La utan ryggsäck och utan gassande sol – det kanadensiska paret skulle denna dag bestiga toppen närmast Lamayuru och var bara tacksamma för bristen på solsken. I Wanla fortsatte restaureringsarbetena av klostret som vanligt, jag intog på campingen min nudelsoppa som vanligt och mötte ingen annan som vanligt på vägen till och från utom löjligen bortskämde västerlänningar i grupper med sina ryggsäckar lastade på stackars åsnor eller ponnyhästar och gående som senila skidlöpare som glömt sina skidor hemma men med sina stavar, som om de inte klarade sig utan detta stöd. Wanlamarschen (mellan 3200-3750 meter på drygt 30 kilometer) var plåster på såren efter de senaste dagarnas något överdrivna strapatser, och det hade till och med funnits en fungerande bro över den strida strömmen Shi-shi.

Emellertid hade strapatserna kostat mina sandaler livet. De gav upp totalt vid hemkomsten, sömmarna hade gått, sulorna var sönderspruckna, och hällarna skars sönder av sprickorna. Det var ingenting att göra. En nödrestauration hade redan en gång räddat dem för två Himalayaexpeditioner, men en ny sådan var omöjlig. Det var bara att köpa nya likadana, de bästa och mest seglivade sandaler jag haft.

del 15: Reträtt i Alchi.

Det kändes som att ha kommit över en tröskel. Höjdpunkten var nådd, och det återstod bara vägen utför. Resans komplikationer hade varit ovanligt formidabla genom först en akut förkylning, sedan *trek*-problemet med att alla Ladakhs forsar hade fört med sig alla Ladakhs broar, sedan en mage som omvandlats till en ständigt pruttande förgasare, och så sandalernas uppsägning av kontraktet efter att ha tvingat två tår till bandagering och skurit sönder en häl. Det var nästan hög tid att börja slicka såren.

Kanadensarna hade försvunnit spårlöst, så att jag inte fått veta hur det gått med deras bergsbestigning. Deras försvinnande var dock helt naturligt: deras pengar hade tagit slut, och de måste ta sig till Leh för att hämta nya innan de sista tog slut.

Det låg också hösttecken i luften. Morgonen den 16 augusti var kall, himlen var hotfull, i Wanla trodde man på regn, och solen gick ner i moln. Detta förlänade det vilda Lamayuru en förtätning av dess egentligen ganska skräckinjagande natur. Engelskorna som reagerat mot Lamayurus "negativa energier" hade nog bara tagit intryck av det vilda och egentligen ganska avskräckande månlandskapet. Det var lätt att gripas av panikångest i Lamayuru om man hade den fallenheten, det var lätt att gripas av grubbel och fördjupa sig i sina bekymmer, det var lätt att gripas av beklämning inför ortsbefolkningens armod i kontrast mot dollarturisterna som hyrde hästar och åsnor och utrustning bara för att trekka i tre veckor, och till detta kom Lamayurus försämring sedan mitt första besök här. Allt var den nya vägens fel. Genom den gamla vägen hade man kommit till Lamayuru på rätt sätt på behörigt avstånd från klostret. Den nya vägen gick rätt igenom Lamayuru omedelbart under klostret med truckarnas skrikande bromsar och trafikväsen audiellt dominerande Lamayuru nästan 24 timmar om dygnet. Detta hade förjagat all frid från Lamayuru och förtagit hela den karakteristiska stämningen av världens yttersta, ensligaste och mest spektakulära kloster. Den nya tiden med dess teknokrati och mekanisering hade våldfört sig på Lamayurus unika historia och förtagit dess tidlösa charm.

Hur skulle det då gå när de skulle dra den nya vägen tvärs genom hela Zanskar från Darcha nära Keylong till Lamayuru? Då skulle med all säkerhet hela Zanskar med sin unika karaktär av total otillgänglig bergsökenvildmark förstöras. Frågan är om detta gigantiska vägbygge är genomförbart. I åratal har de arbetat på en väg från Nimmu söderut längs Zanskarfloden men inte kommit längre än till Chilling, alltså ungefär 30 kilometer, och varje år behöver denna väg repareras efter att ha gjorts obrukbar av den hårda vintern. Zanskarvägen verkar bli föga mer än ett evighetsprojekt.

Tyvänn fick jag inte träffa min värdinna. Hon hade farit till Leh för självständighetsdagen och skulle förbli där över Dalai Lamas ankomst den 17-18-e. Även detta var beklagligt.

Den glada överraskningen var emellertid att det vistades på mitt hotell en italienska – som var gift med en tibetan. Det var första gången jag fick tala italienska i Ladakh den här gången och njöt av det. Det var ett mycket intressant och intagande par. Han var givetvis exiltibetan men hade klarat sig till Italien där han försörjde sig som kock och hade blivit upptäckt av denna stilfulla italienska, som hade fötts i Stockholm (!), bott där i sex år men sedan flyttat till England utan att ha hunnit lära sig läsa och skriva, varför hon tyvärr förlorat all sin svenska men i stället lärt sig perfekt engelska. Hennes föräldrar var från Palermo och Neapel, men hon bodde nu i Milano. Paret reste runt på motorcykel och tänkte sig härnäst till Kargil och kanske till det förbjudande men därför så lockande Zanskar med Rangdum och Padum. Vi skulle knappast råkas någonsin igen.

Vädret var mera avskräckande än någonsin, så det var bara att ge sig av. Vi var ett antal som väntade på bussen nedanför Dragon Hotel, jag mindes ett tidigare

liknande tillfälle när vi väntat och väntat och slutligen fått beskedet att alla broar spolats bort mellan Lamayuru och Kargil, men här kom nu äntligen en buss. Det var en minibuss med bara 12 platser, men genast dök det upp horder av fransmän från alla håll och kanter som skulle proppa in sig i denna minibuss med alla sina skrymmande elefantryggsäckar. Dessa fick lastas på taket, och till nöds gick det till slut in 15 passagerare. Jag och två tyskar skulle stiga av vid Alchi, och därefter skulle hela bussen bara bestå av fransmän (förutom chauffören och konduktören, två unga något konfunderade pojkar).

Jag och det tyska paret kom fram till Alchi under en hotande stormhimmel med en mördande blåst. Vi hoppades innerligt på någon drastisk omväxling till det bättre, ty det behövdes, som det var bitande kallt. Det var första gången någonsin som Ladakh hade gett mig en förkylning och gett mig anledning att frysa.

Snart bröt ösregnen ut i plötsliga oberäkneliga skurar som det var omöjligt att skydda sig mot. Jag satt mitt i en lunch när det bröt ut och måste skyndsamt söka mig inomhus. Det hördes ett glatt sällskap höga röster från någon sorts bakhuis, men min kypare sade att det var fullt där. Jag hade inget val utan tvingade mig in och hamnade mitt i en uppsluppen bankett med 16 italienare från alla delar av Italien där några till och med var från Biella och kände min gode vän Gian Carlo Coda, Pollones läkare. Det var bara att smälta in i sammanhanget.

del 16: *Italienska extravaganser*

Den hjärtliga italienska festtaffeln måste ha hörts vida omkring, ty de glada tillropen därifrån, det höga och högljudda humöret, de muntra och skallande skratten fyllde hela omgivningen så att man nästan inte vågade sig i närheten fastän de satt inomhus och det regnade och stormade ute.

Utom dessa 16 italienare skulle det bli fler italienare. Ett ungt par från Rom och Florens dök upp precis lagom till middagen hos mig i Choskor, och vi blev sittande hela kvällen med diskussioner om Eurokrisen med dess omedelbara och nästan oöverstigliga konsekvenser för folk i medelhavsområdet. Men vi var överens. Det gick inte att gå tillbaka. Man måste klara sig genom Eurons barnsjukdomar liksom Europa klarade sig genom och efter andra världskriget. Det var en uppförsbacke med en ände och ett krön som det inte dög att uppge.

Hos mig på Choskor bodde också två unga damer från Nya Zeeland som var dess trevligaste sällskap. De hade tillsammans gjort Kashmir och varit ute på en idealisk trekkingtur norr om Sonamarg på åtta dagar förbi Zoji La. Som två unga vackra blonda damer hade de mött sina utmaningar i det muslimska Kashmir och klarat av dem alla. Precis som jag 1999 hade de avskräckts av den hårda affärsmannamentaliteten som hänsynslöst exploaterade resenärerna genom sitt utbredda maffiaskyddssystem men kommit därifrån utan svedda vingar. Nu hade de bara några få dagar i Ladakh, men det var min glädje att kunna tipsa dem om det viktigaste.

Tyvärr blev den ena av dem sjuk och kräktes hela natten av okänd anledning, sådant händer i Ladakh, själv drabbades jag av en plötsligt kopiöst rinnande näsa som ännu ett besvärligt utslag av min långa och egendomliga förkylning, men de siktade i alla fall på att resa till Leh samtidigt som jag fredag morgon efter jämnt en veckas bortavaro för min del.

Torsdagsmorgonen ägnade jag mig åt bergsbestigning. Strax vid Alchi finns ett berg som varken är avskräckande högt eller avlägset med flaggor på toppen som bevisade att det kunde bestigas och som lovade en utsikt. Det var ett helvete att bestiga det, ty det var bara stenar och lössjord större delen av vägen upp. Jag fann ingen stig, och man bara halkade bakåt hela tiden medan sandalerna fylldes av små

vassa stenar, som man ideligen måste befria sig från genom att ta av sandalerna och tömma dem, ungefär som att oupphörligen länsa en läckande båt. Det gick lättare högre upp, och från toppen kunde man se Likir. Det var väl närmare 4000 meter högt, men tyvärr hade jag problem med kameran som hakat upp sig på så sätt att filmen aldrig tog slut fastän man passerat bild 38. Tyvärr tydde detta på att filmen släppt framdrivarspolen, och i så fall hade ett okänt antal bilder gått förlorade. Det var många haveriproblem på denna resa, men där uppe lyckades jag i alla fall byta film. Med Nya Zeeländskorna hade vi diskuterat för- och nackdelar med digital- och konventionell kamera med film. De avgörande digitala nackdelarna för mig var att man inte kunde byta objektiv och att digitala bilder inte genast gick att framkalla till diapositiv, vilket är vad jag alltid föredragit. I Indien var det dessutom mycket svårt att ladda ner en full digitalkameraskörd till CD för bevaring.

När jag kom ner från berget mötte jag två italienare i upplösningstillstånd. Det visade sig att de hade kommit över det beryktade passet Tar La ända från Lamayuru med dessutom två unga damer i följe. Deras strapatser hade varit fruktansvärda. I den sista byn före passet hade de inte kunnat uppbringa någon mat, så att de nödgats gå upp för passet i tio timmar utan mat. Väl framme och uppe vid passet hade de väntat sig någon form av belöning för sina mödor genom Tar Las berömda utsiktspanorama, men de hade inte sett någonting utan bara mötts av dimma och snö. Det hade faktiskt inte kunnat vara värre. Jag berättade om min bestigning av det lilla berget vid Alchi och dess mödor med stenar och grus i sandalerna hela vägen upp, och de sade genast: "Precis så var det hela vägen brant upp för Tar La i tio timmar." Jag lotsade dem till restaurang Lotsava, den bästa i Alchi, där de förgäves även sökte billig övernattnig. De hade alltså dessutom nästan inga pengar. De hade satsat på en resa till Ladakh upp från Manali genom ett hugskott utan att veta något om Ladakh. Jag måste säga att deras bestigning av Tar La med två delikata damer i följe under snö och regn och utan mat och pengar hör till de mest enastående prestationer jag någonsin hört talas om i Ladakh. Passet är på 5200 meter och hör till de allra svåraste. Stigningen från Lamayuru är alltså på 1750 meter och nedstigningen till Alchi på mer än 2000. De hade kommit levande fram men orkade ingenting mera och var beredda att tillbringa natten under bar himmel om de inte fann något billigt lokus, vilket knappast finns i Alchi.

Till kvällen kom min vackre värd hem från Leh, så att jag fick träffa honom innan jag for vidare. I Lamayuru hade jag ju tyvärr missat min värdinna, vilket var en oersättlig förlust som jag hade turen att undvika i Alchi. Av vår värdinna önskade jag mig till middag en riktig *thenthuk*, som jag hade goda minnen av i Alchi, och därmed blev avslutningsmiddagen den bästa tänkbara. I Thingmosgang hade mina utgifter för två nätter med mat varit 300, i Lamayuru 600 och i Alchi 500. Så stora kunde de lokala skillnaderna vara.

Sarah och Sophie från Nya Zeeland var i ekonomisk förlägenhet då deras pengar var på upphällningen och de inte hade sett en bank sedan Srinagar. Jag erbjöd mig att hjälpa dem. Vi skulle ta samma buss till Leh i morgon bitti, så vi fick se hur det skulle gå då.

De lyckades klara sig precis till Leh. Vi skildes där men hoppades eventuellt få återses i Nubra. Med på samma buss var fyra kända italienare från Imola, som var i Ladakh mera i studiesyfte. De hade kontakt med "*Women's Alliance*" och skulle genomgå kurser genom SECMOL. Kort sagt, alla sorters italienare fanns i Ladakh.

del 17 : *Inför slutet.*

I Leh vidtog den vanliga cirkusen. Man fann gamla vänner överallt. Det gällde nu att ordna utflykten till Nubra, vilket beredde de vanliga komplikationerna.

Bussen på lördag var slutsåld, och på söndag och måndag gick inga bussar. Alltså fick jag se mig om efter en jeep och folk att dela den med. Några intressanta notiser fanns uppsatta av intressenter som ville till Nubra *och* Pangong Tso på en fem dagars utflykt. Det var oerhört frestande, men tyvärr var fem dagar för lång tid för mig då jag även måste börja tänka på returresan.

Till slut blev jag inropad från gatan till ett enkelt resekontor. Det visade sig vara min gode vän från förra året som tagit mig och mina sex italienare till Nubra då. Jag anmälde mitt intresse, och därmed var mitt intresse anmält hos tre reseagenturer och tre krokare ute. Chanserna var goda just emedan det inte skulle gå någon buss på söndag.

När jag passerade förbi på eftermiddagen var allt klart: han hade fått två engelsmän och två italienare. Fem var tillräckligt. Det hade inte kunnat vara bättre.

Två av mina otroliga italienare från Tar dök upp på gatan. De hade tagit bussen tillbaka till Leh redan igår och skulle nu återvända till Manali för att njuta av Parvatidalen, som för mig var okänt område.

En fransk familj på mitt lokus hade traskat genom hela Zanskar från Kargil till Padum och till Lamayuru och inte sett ett enda kloster på vägen. De hade bara sett berg, berg och åter berg. Ändå måste de ha passerat några av de mest spektakulära klostren på vägen som Rangdum och Limshot, Savu, Karsha och Thonde. Hur hade de kunnat missa dem alla?

På kvällen ramlade jag rakt in i en fest. Det visade sig att en av fransyskorna på mitt lokus, den trevligaste, fyllde år samtidigt som hon skulle avresa. Detta hade mitt värdfolk beslutat fira ordentligt med presenter och kata-sjalar i överflöd utom mat och läckerheter. Vi var 18 personer, fransyskan Cathérines två väninnor firades också med presenter, så det var även 14 lokala deltagare. Festen höll på till efter elva. Jag hade gått upp till festlokalen bara för att utbe mig om någon filt till natten...

På morgonen var de alltjämt kvar, fortfarande i den fullaste feststämning med de gladaste skratt fastän det fanns skäl att misstänka att de missat flyget. Så illa var det inte. Flyget var bara försenat, och de kom slutligen iväg, extra förstärkta med nya dubbla kata-sjalar och avskedsprenter.

Jag vandrade åstad till min gode vän vid slutet av dalen, som väntade några gäster. Han bjöd på kaffe, min första kaffetår i Ladakh i år, som verkade som rena rusgiftsexplosionen. Det var svårt att komma ner på jorden igen.

Utanför sitt hus hade han byggt en liten stupa till minnet av sin far. Jag mindes hans far mycket väl. Mitt andra år i Ladakh hade han varit närvarande som 83-åring när min kamrat bjudit mig på lunch vid ett av mina besök. Han hade byggt stupan just där hans far tyckt om att sitta och inmundiga sitt te med utsikt över dalen. Nu lekte där några barn, barnen till några av hans anställda, och det var minsann frestande att gå upp dit till stupan till barnen, sätta sig där, njuta av utsikten och helst ha en god kopp te i handen att förgylla njutningen med.

I Leh träffade jag ungraren som i Kaza haft ambitionen att vandra från Spiti till Leh via Tso Moriri. Han hade gett upp efter 260 kilometer till följd av utslitna fötter. Han gick mycket försiktigt i Leh som om alla benen i hans kropp hade förskjutits eller hotade gå ur led. Han hade bara förlorat 10 kg på kuppen, och 260 kilometers vandring i så vild och höglänt terräng är inte att förakta.

Nubraexpeditionen höll på att stranda. Jag såg inte min ledare på hela dagen, och först på kvällen blev han tillgänglig och meddelade då att det engelska paret hoppat av. Det italienska paret kvarstod, och dessutom följde fyra italienare med i en annan jeep. Det skulle alltså bli exakt samma konstellation som förra året: jag ensam med sex italienare. Denna gång visste jag dock ingenting om dem i förväg.

En annan kris var att mitt whiskyförråd definitivt sinade. En halvlitersflaska hade räckt i tre veckor men inte längre, och det gällde att kvickt finna en ersättningsmedicin. Något systembolag fanns inte i Leh, så jag frågade min vän i

slutet av dalen till råds. Han berättade att det fanns en diskret liten affär i en skräpig gränd med dåligt sortiment. Det stämde precis. Där fanns ingenting men dock *Kashmir Rum*, vilket räddade mig. Det var bättre än både whisky och *Old Monk*, så jag hoppades därmed resten av min resa skulle vara räddad.

Enligt planerna skulle jag vara tillbaka från Nubra tisdag den 23-e, lämna Leh den 25-e, nå Manali den 26-e och Dharamsala den 28-e för att nå Delhi den 1 september och där invänta mitt nattflyg 04.30 med anslutning till Köpenhamn från Moskva efter 12 timmars väntan i Moskva. Jag hoppades innerligt på ändringar i tidtabellen.

del 18: *Kontroversiell Nubraexpedition.*

Vi kom iväg enligt tidtabellen klockan nio, sex italienare och jag i två jeepar, men snart försvann den andra och hördes aldrig mera av. Vi fruktade att de vänt tillbaka. Paret i min bil var från Rom, ett ungt förtjusande par där hon var buddhist, medan de fyra i den andra bilen var från Padua. Av padovaner kan man vänta sig vad som helst utom det rimliga.

Det var märkvärdigt litet trafik denna söndag upp till Nubra. Vi passerade inte ett enda fordon och mötte ytterst få. Den enda bil vi passerade var en jeep som fått motorstopp och stod och rykte – kylarproblem. Längre upp passerade vi ett ivrigt sällskap som var uppe i bergen på 4800 meters höjd bara för att skörda nässlor. De växer rikligt på sådan höjd i Himalaya och är ytterst näringsrika.

Uppe vid passet Khardung La på 5600 meters höjd var det dock liv och rörelse överallt med gruppfotofering och souvenirbutiker på gång överallt. Senaste år hade passet varit ödelagt av vinterns stormar. I år var det i bättre skick än någonsin, och de hade till och med konstruerat ett litet hindukapell där alla hinduismens främsta gudar hade sitt lokus inklusive Jesus. Det var rörande.

Vi kom ner i Nubra, men vädret var oroligt och lovade ingen bättring. Likväl fotograferade Anna och Marco av hjärtans lust och jag också.

Vid North Pollo, vår första terast efter passet, återfann jag mitt sympatiska israeliska par från Likir, där hon legat sjuk. De hade fått avbryta sin *trek* för hennes hälsas skull och tagit bussen tillbaka till Leh samma dag jag lämnade Likir. Nu hade de varit i Nubra, de mådde mycket bättre och tänkte nu återvända till Likir för att göra om trekförsöket på nytt. Jag varnade dem för alla de fallna broarna men önskade dem lycka till.

Vi försökte få plats på förra årets förträffliga härbärge Namgyal, men tyvärr var det för ovanlighetens skull fullbokat just för denna dag. Vi fick nöja oss med Saser i stället, där vi dock fick god mat även om elektriciteten inte fungerade.

Vår första utflykt gick till klostret i Sumur, som är modernt och tämligen avskräckande, men det finns ett gammalt högre upp med mycket vackrare läge. Det ligger i ruiner och är helt övergivet men är ett mycket mer fascinerande ställe än det moderna klostret från 1962. En lokal begåvning berättade att ruinen varit ett kungligt palats. Det hade just den övertygande karaktären av ett sådant ställe.

I det nya klostret trängdes alla turisterna medan alla kapellen var låsta. Till slut kom det en större italiensk grupp, som genast blev insläppta. Italienare har en kuriös talang för den tibetanska kulturen. De hittar fram överallt och blir insläppta överallt. Så var det redan på Giuseppe Tuccis tid, en av alla tiders främsta tibetologer, som blev insläppt överallt där Sven Hedin inte fick komma in. Tack vare denna italienska grupp blev även jag med Anna och Marco insläppta i det allra heligaste.

På vägen därifrån till Panamik, det nordligaste i Indien som någon utlänning får beträda, såg vi ute i sanddynerna en strandad jeep med en grupp människor som avlägsnade sig ifrån den. Vi fruktade att det var vår förlorade syskonjeep.

På vägen tillbaka från Panamik i skymningen kunde vi se att den strandade jeepen stod kvar ute på vidderna. Vår chaufför stannade, och vi gav oss iväg till fots för att undsätta den. Mycket riktigt, det var vår syskonjeep med de fyra padovanerna. De hade kört rätt ut i öknen mellan Sumur och Panamik och fastnat med ett hjul i en sandgrop, och där satt de. De hade lämnat chauffören åt att fixa bilen medan de själva gav sig ut i öknen för att uppsöka en legendarisk önskekälla. I det momentet kom vi och räddade dem. Vi fick bilen på fötter, och Anna och Marco inbjöd de fyra padovanerna att komma till vårt gästhus och dela middagen med oss. De skulle försöka. Om de kom var det bra, och om de inte kom kunde vi nog överleva det också. De kom aldrig.

Sålunda fick vi intaga vår underbara middag ensamma med en skön kanadensiska från Montreal efter en elvatimmars jeepresa från Leh och omkring i Nubradalen. Naturligtvis var vi trötta och hungriga, men middagen läkte alla sår, varefter vi kunde pusta ut och sova ut.

Kanadensiskan hade kommit med buss. Det hade varit mycket strul med den bussen. Två bussar hade avgått, en för lokala passagerare och en för utlänningar, och då dessa bussar varit identiska hade det utlöst kaos, i synnerhet emedan många platser var dubbelbokade på båda bussarna. Upp till tre passagerare kunde ha samma sittplatsbiljett. Så det var bara att slåss om platserna.

Bussresan skulle ha tagit sex timmar men tog åtta. De startade klockan sex, försenades från början och kom fram på eftermiddagen. Vår jeepresa var då effektivare, vi kunde stanna när som helst och fotografera, så fastän den var dyrare var den åtskilligt bättre. Jag fick kanske tacka min lyckliga stjärna att jag kommit undan slagsmålen om bussarna.

del 19: *Kontroversiell Nubraexpedition (forts.)*

Naturligtvis kan dock min Nubraexpedition te sig klandervärd. Den kostade en förmögenhet (2100 rupier, 420 kronor) för bara två nätter, det var en extra lyxresa som gick helt emot mina vanliga principer, jag skaffade mig sex reskamrater med ständigt motstridiga viljor och som jag hela tiden måste vänta på när de sölade och fastnade och shoppade, och jag lät mig bindas vid ett beroende av en jeep, dess förare och dess andra passagerare, fastän jag alltid reste bäst ensam. Men alternativet hade varit att sitta kvar i Leh, ty min tid kvar var för kort för andra företag, och jag behövde röra på mig och få omväxling.

Visserligen kunde jag ju Nubra utantill, klostret i Diskit hade jag redan fotograferat intill tjatighet tidigare år, Sumur och Panamik tråkade ut mig, men ändå var det ännu en gång en enastående upplevelse att få komma tillbaka till Hundar, klostret i den gapande klyftan med hela Nubradalen utbredd nedanför i sin härlighet med andra kloster ovanför att klättra upp till, av vilka man aldrig nådde det översta. Hundar bekräftade att jag gjort rätt trots allt och att jag ingenting hade att ångra.

Vi bodde på *Jamshed Guest House*. Stefano och Caterina, Marco och Vania, och Anna och Marco bodde i var sitt dubbelrum med egna badrum medan jag fick slagga i dormitoriet med toalett utomhus. Inget av de tre unga paren ville låta ta in en tredje säng i deras rum. Jag kom åtminstone billigare undan i stället.

På vägen utanför Diskit stötte vi ihop med en europeisk husvagn från Tyskland med en motorcykel upphängd baktill. Det var en ensam tysk som bodde där, och han hade färdats med den i sex månader genom Europa, Turkiet, Iran och Pakistan till Ladakh där vi mötte honom i Nubra, världens ände, det nordligaste någon utlänning kunde bege sig i Indien.

De vilda padovanerna hade kommit inflygandes tillsammans med Dalai Lama den 17.8 och blev så begeistrade av Hundar att de började umgås med vilda planer på att trekka över bergen till Leh och glömma sin jeep. Jag lade mig inte i.

Vi hade dock en underbar avskedsbankett på sju man hand (med tre damer) i köket på *Jamshed Guest House* under de trevligaste italienska former med alla de främsta lokala festrätterna på bordet. Det var kallt ute, alla var påklädda med jackor eller dubbla tröjor inomhus, men bättre kunde en stämning i Ladakh inte bli.

När jag gick och lade mig som vanligt vid 10-tiden satt italienarna fortfarande uppe och spelade kort av hjärtans lust på fem man hand – Vania, den sjätte, var sjuk. Caterina hade varit det under dagen men hållit modet uppe, medan Vania slocknat totalt.

Italienare begår vanligen det felet i Indien, att de på grund av sin rika matkultur hemma äter för mycket i Indien. Det går inte och allra minst på över 3000 meters höjd, där förbränningen går mycket snabbare. Därför bör man inte äta något på dagen i Himalaya egentligen utom det mest elementära, och då smakar en middag på kvällen desto bättre.

På morgonen återvände jag upp till klostret i Hundars klyfta och vandrade vidare uppåt till den yttersta stupan högst upp med alla vindhästarna varifrån man hade den bästa utsikten över hela den överväldigande vackra Nubradalen.

Tyvärr hade de tokiga padovanerna fått för sig att de skulle rida på baktriska kameler i Nubra. Detta skulle sinka hela dagen. Jag visste av erfarenhet att det var säkrare ju tidigare man nådde upp till passet för möjligaste undvikande av trafikproblem, men de hade satt sig i sinnet att rida på baktriska kameler. Därför körde vi rakt ut i öknen med risk för att köra fast i sanddyner eller kvicksand, det var rena safarin, och jag trodde aldrig de skulle hitta några baktriska kameler. Men de fanns verkligen, två damer och en herre fick rida på sina kameler, och därmed gick hela förmiddagen förlorad.

Problemen började sedan strax före *North Pollo*, den sista checkposten före passet, där vägen började bli besvärlig. Just på det besvärligaste stället, där vägen går genom lösaste sand, möttes vi av en militärkonvoj på 11 mastodonttruckar till att börja med som alla körde fast i sanden. Dessutom blåste det, så att det hela urartade till en lokal sandstorm (på 5000 meters höjd) i vilken man ingenting såg och genom vilken mastodonttruckarna måste ta sig levande. En låg sedan gammalt oigenkännlig och förvriden till ett dragspelstålskelett längre ner efter att ha störtat 100 meter. Precis när de 11 truckarna började komma igenom dök det upp en fortsättning på konvojen: inalles 40 mastodonttruckar. Det var bara att stänga in sig i jeepen, tillsluta fönstret hermetiskt, strunta i sandstormen och truckarnas mödosamma sandplöjning och i stället ägna sig åt läsning.

När vi väl kommit över passet och närmade oss *South Pollo* på andra sidan stod där en ny militärkolonn i vägen utan att röra sig utan anledning och blockerade allt. Ny omfattande läspaus. Vi kom inte fram till Leh förrän 16.30, sju timmar efter Hundar. Det hade bara tagit fyra timmar att ta sig till Nubra.

Dock hade vi en mycket skicklig chaufför, som det var ett nöje att färdas med. Han höll ganska konsekvent 70km/timmen på dessa smala Himalayavägar längs klippfjäll och med ständiga krökar och överraskningsmoment. Ibland stöter man på anslaget "*Be gentle on my curves*" ("Ta mina kurvor försiktigt") på farligare vägsträckor, men hur effektivt och hårt vår Dorje än körde tog han faktiskt alltid kurvorna försiktigt och tutade alltid vid farliga krökar. Nubrautflyktens största nöje var nästan hans chaufförskap.

Marco och Anna skulle följande dag vidare till Srinagar, och jag hade tipsat dem om min gamle bergsklättrarevän Rashid och hans husbåt Ceylon. Jag hoppades de fanns kvar ännu. Det var nu sex år sedan Rashid och jag hade klättrat ovanför

Sonamarg tillsammans. Vania och Marco, Caterina och Stefano skulle dock stanna kvar en dag för att vila upp sig innan de skulle ge sig iväg till Tso Moriri.

del 20: *Farväl till Ladakh.*

Det gällde att hinna med mycket den sista dagen i Leh. Min bussbiljett kunde inte inlösas förrän klockan 12, vilket hotade förstöra hela dagsprogrammet. Emellertid löstes den smidigt, och jag skyndade mig genast därefter att besöka min vän längst bort i dalen, som bjöd på lunch. Senast han hade bjudit på lunch hade hans far fortfarande levat som då var 83 år. Det hade varit för fyra år sedan.

Han ville nödvändigt bygga en bastu och bad mig försöka skaffa honom en ritning med alla detaljer om en vedugn. Jag menade att det var säkrast att få en sådan från Finland och lovade honom att göra vad jag kunde. Han hade faktiskt bett mig om detta redan i fjol.

Ali Rahi, som numera arbetade på Lung-Se-Jung, hade som vanligt mycket intressant att berätta. Säsongen hade varit god om man bortsåg från juli, som hade varit botten, medan augusti hade varit toppen trots den minskade turismen. Minskningen berodde mest på att *Indian Airways* hade inställt sina dagliga flygningar till Leh till följd av för gamla flygmaskiner, som för säkerhets skull hade jordats. Därför flög nu *Indian Airways* med bara en maskin till Leh några turer i veckan, medan hela turistbelastningen föll på *Jet Airways*. Detta hade i princip eliminerat all hinduturism till Ladakh då hinduer inte tar bussen till Leh. Dock hade ingen minskning av den västerländska, israeliska eller japanska turismen märkts. Västerlänningar tog gärna bussen två dagar till Leh över tre 5000-meterspass eller den ännu längre vägen över Srinagar.

I juli hade dock vägen blockerats av snöfall och laviner, varför juli varit så misslyckad med just ingen turism alls. Den gode Ali Rahi ämnade nu sluta arbeta för hotellen för att i stället koncentrera sig på sin reseagentur med egen hemsida. Internet fungerar nu så bra i Leh att man kan lita på det.

Själv menade jag att turistsäsongen hade varit idealisk, och jag hade inte saknat hinduturismen alls. Desto mer hade jag i stället njutit av alla de unga vackra västerlänningar som söker sig hit till månlandet bortom världens yttersta berg under strapatser och självuppoffringar för att njuta av bergens frihet och naturen, och de blev vackrare för varje år. Svensson reser till Mallorca och pippiholmarna, men till Ladakh reser bara motsatsen – *the happy few*.

Min vän Mustafa hade avancerat till en bättre butik vid själva basaren. Han kommer från Zanskar, jag frågade honom till råds om Zanskar, men han visste inte mer än jag och kunde inte komplettera mina upplysningar. Det får bli ett nytt försök mot Zanskar nästa gång. Han menade dock att jag gjort rätt när jag skrinlagt mina Zanskarplaner inför ovädret, stormen och kylan i Lamayuru.

Jag hann till och med ett litet besök på mitt favoritkafé "*Gismo*" för att inta min dagliga ranson av bakverk: te med citronkaka. När jag gick därifrån var krogen absolut sprängfylld, och så fort jag lämnat mitt bord invaderades det av ett ivrigt sällskap.

Min avskedsmiddag med min ladakhiska familj intogs i köket i familjär samvaro om nio personer i tre generationer. När jag nu återkommit hit för femte gången i rad (med ett enda års undantag) är jag nästan betraktad som en medlem av familjen och behandlad som sådan, och jag måste erkänna att säkerheten i att ha en nästan egen familj högst upp i Himalaya inom den tibetanska kultursfären är en oskattbar glädjekälla som det inte känns som en förpliktelse att förnya och aktualisera varje år utan mera blott som ett sant och ett kärt nöje. De avfirade mig med en katasjal (vit

sidenscarf, den högsta tibetanska ärebetygelsen,) och vi hoppades alla att få återses igen nästa år i vanlig ordning.

De frågade mig vad jag tyckte om min Ladakhresa i år, och jag kunde bara säga som det var: att mina Ladakhresor varje gång tycktes överträffa sig själva. Den här var nog definitivt den lyckligaste trots alla kriser med förkylningar och översvämningar i beaktande av allt vad jag fått utträttat och de många ovanligt lyckade mötena med både nya och gamla bekantskaper. Kort sagt, Ladakh och dess människor hade kommit närmare mitt hjärta än någonsin.

del 21: *Snöstorm vid Baralacha La.*

Vi kom iväg med Manalibussen i god tid klockan 5 på morgonen efter en stressig halvsprångmarsch genom mörkret från mitt härbärge där jag nästan försovit mig. Vi var bara 17 passagerare i bussen av vilka sju var västerlänningar, en fransyska med hjärtbesvär som var väldigt pladdrig, en grann ung tysk från Bamberg, ett underbart italienskt par från Rom, en mexikanare som arbetade med marionetteater, en sloven och jag.

Vi nådde Upshi i gryningen, efter det högsta passet och sexmilafärden genom öknen nådde vi Pang klockan 11 och Sarchu klockan 3. Sedan började problemen.

Vägarbetare försenade oss en timme, och när vi sedan närmade oss det formidabla Baralacha La inhöljdes bergen i illavarslande moln. Baralacha är det lägsta passet av de tre mellan Leh och Keylong, det är bara på 4900 meter, men vägen är den sämsta tänkbara och består nästan bara av grus och stenar, där blir alltid trafikstockningar, och vädrets nyckfullhet är det värsta. Medan de två tidigare och högre passen ingår i den torra Ladakhzonen är dock Baralacha La vanligen hemsökt av nederbörd och stormar. Så var fallet även nu.

Vi hade precis nått fram till passet när snöstormen övermannade oss och slog ner på oss i rasande motvind. På chaufförens order anmodades vi alla genast att rädda våra ryggsäckar från taket i bussen, då ingen visste vad som skulle hända med dem annars. Snöstormen försenade oss ytterligare, men vi kom igenom, och väl nere i Lahaul bröt solen fram på nytt.

Mina medpassagerare från Leh denna gång var alldeles ovanligt angenäma. Särskilt framstod Valentina från Rom som en speciellt positiv bekantskap. Hon var född på Puerto Rico av en engelsk moder och amerikansk-italiensk fader och hade även bott i Sydamerika utom i Italien, så hon hade tre modersmål som hon behärskade flytande: engelska, italienska och spanska. Hennes kavaljer Filippo var matematiker.

Sebastian från Bamberg studerade filosofi och var intresserad av allt, han skulle fylla 27 den 27 augusti, och vi kom genast i samspråk om filosofi.

Fem av oss tog in på *Tashi Delek* där vi knödde oss in i sovsalen för sammanlagt sju sängar – en var redan upptagen av en man som skulle till Leh klockan 4, så det blev sedan bara en säng ledig. Vi åt gott på kvällen, jag rekommenderade Tashis klassiska *thenthuk*, Valentina hade haft svårigheter under färden med passen och njurstenar, så hon hoppades min rekommendation skulle hjälpa situationen, vilket den gjorde. Hon var helnöjd, men icke desto mindre väcktes vi alla av hennes och Philippos febrila prasslanden och grävanden i bagaget klockan fyra på natten – men det gick över. När vi alla vaknade klockan sex för att ta bussen vidare till Manali fick vi veta vad som hade hänt. Valentina hade haft en ny njurstensattack under natten och kunde inte resa vidare. Hon och Filippo måste bli kvar i Keylong för att vila, vilket vi beklagade mycket.

Det var en helt förunderligt storslaget vacker morgon. Tyvärr tog min sista film slut innan jag hunnit ta den sista bilden för att dokumentera Lahauldalens outsägliga skönhet i det rätta morgonljuset – jag fick fortsätta fotografera det nästa år.

Vi kom lyckligt upp över Rohtang i en buss som dock denna dag var fullproppad, men på andra sidan Rohtang vidtog de vanliga svårigheterna med trafikstockningar och vägras, vilket försenade oss ordentligt. Halv 2 kom vi fram till Manali efter 15 1/2 timmars bussfärd igår och 7 timmar idag.

Endast tysken Sebastian följde med mig till Grönland. Mexikanaren Alejandro och slovenen var bara intresserade av Vashisht, Manikaran, Malana och av att röka, så de försvann, medan den tröttsamt tjetiga men älskvärda fransyskan Nicole lovade besöka oss senare.

Jag och Sebastian tillbringade sedan resten av eftermiddagen tillsammans med filosofiska samtal om buddhismens fördelar och avigsidor, hinduismen och kristendomen, påven och islam, filosofer som Marcus Aurelius, Thomas à Kempis, Lao Tse och alla teosoferna från Madame Blavatsky till Rudolf Steiner, Schopenhauer och Beethoven, som båda läste och tog starka intryck av Bhagavad-Gita, samt Stefan Zweig.

Senare stötte jag plötsligt ihop med mina båda Nya Zeeländskor, som jag inte alls sett till i Leh efter Alchi. De blev lika överraskade som jag. De hade åkt från Leh med en *De Luxe*-buss och bara råkat illa ut med punkteringar, två turister som försvunnit på vägen i en *Dhaba*, och följaktliga obegränsade förseningar, så att de fått tillbringa natten i Sarchus tältläger på halva vägen för dyra pengar och nästan frusit ihjäl. Andra resdagen hade varit ännu värre, och de hade kommit fram till Manali först vid midnatt. Så mycket bättre hade *De Luxe*-bussen varit mot vår gamla skraltiga lokalbuss för halva priset.

Det var svårt att komma ner på jorden igen i Manali efter tre veckor över 3000-metersgränsen. Man var utpumpad och söndersutten efter två dagars oupphörligt sittande och skakande på omöjliga landsvägar 4000 meter upp i luften, men man var i alla fall nere igen och på rätt sida om det alltid så formidabla Rohtangpasset (= "Likpasset"). Det hade kunnat vara värre, vilket mina två förtjusande Nya Zeeländskor minsann kunnat ge besked om.

del 22: *Hemma hos Roerichs.*

Sebastian blev magsjuk mitt under vår middag tillsammans efter vår framkomst till Manali, så att vi brådstörtat måste bryta upp från *Lakshmi Dhaba* när vi borde ha suttit kvar och han använt sig av husets toalett, vilket visade sig senare. Han trodde han skulle hinna klara sig hem men fick på vägen till nöds smita in i ett mörkt grändhorn med några servietter till hands. Problemet var att han aldrig kom ut därifrån. När jag väntat en god stund blev jag orolig och vågade ge mig in i grändmörkret för att se om det var något kvar av honom. Allt jag fann var en gruvlig hög av resultatet. Själv var han spårlöst försvunnen. Jag fann honom sedan medtagen på hotellet, där han under natten fick utkämpa tio svåra bataljer med Montezumas hämnd. Han blev bättre under morgonen men måste ta det lugnt med bara svart te, rent ris och rostat bröd. Det var ett typiskt fall av utmattning och överansträngning efter den vådliga bussresan från Leh. Själv hade jag bara förstoppning sedan tre dagar. Olika falla ödets lotter, och hans var ju avgjort den svårare, då denna dag den 27 augusti dessutom var hans 27-e födelsedag.

Själv tog jag bussen till den underbart gamla vackra byn Nagar två mil söder om Manali, där Nikolaj Roerich hade sitt hem under 20 år. Hans son Svjatoslav Roerich, också målare, tog över det efter hans bortgång men använde det bara sommartid medan han skapade sitt eget hem i Bangalore tillsammans med sin undersköna fru

Devika Rani, Indiens första kvinnliga filmstjärna och ett barnbarn till Rabindranath Tagore. Nikolaj Roerichs fru var Helena Ivanovna Sjaposjurkova, ett barnbarn till marskalk Kutuzov, som besegrade Napoleon 1812. Hon översatte hela Madame Blavatskys "Den hemliga doktrinen" till ryska och gjorde sig därmed till en prominent förkämpe för teosoferna. Hon skrev själv ett antal filosofiska böcker i denna riktning och sysslade mest med etikens problem och anses vara den kanske finaste och mest läsbara teosofiska författarinnan, då hon helt saknar Madame Blavatskys vidlyftiga flummeri, Annie Besants kontroversiella ställningstaganden och Alice Baileys dogmatiska tendenser. Teosofin är ingenting annat än en blandning av kristendom, hinduism och buddhism men menar sig tvärsäkert kunna hävda förekomsten av en förmänsklig historia än den kända och bevisade, och framhåller Atlantis, Lemuria och Mu som otvivelaktiga förgångna civilisationer vars historia sträcker sig 100,000-tals år tillbaka i tiden. Teosoferna menar att de första kristna stödde sig på hinduiska och buddhistiska läror och hävdar gärna att Buddha och Jesus var samma person i olika inkarnationer. Även hinduismen menar ju att Vishnu, Krishna, Buddha och Jesus var olika inkarnationer av samma person. Andra prominenta teosofier var Vivekananda och Rudolf Steiner, som dock båda tog avstånd från teosofin för att gå sina egna vägar.

Porträttkonstnären Svjatoslav Roerich hade en äldre bror Jurij (George) som kanske var sin tids främsta orientalist. Hans första bok utgiven vid 23 års ålder handlade om tibetansk konst, han deltog i sin fars expedition genom hela Centralasien 1923-28 upp genom Kashmir och Ladakh över Karakoram genom Turkestan till Irkutsk och ner genom Mongoliet och Gobiöknen till Tibet och över Gyangtse och Sikkim ner till Darjeeling och Calcutta och i Mandsjuriet 1934-35. Han var även lingvist och behärskade 20 språk, grundade Himalayainstitutet för forskning i biologi, medicin, botanik, zoologi, biokemi, farmakologi, astrokemi och fysik med andra besläktade ämnen och skrev den första tibetanska grammatiken, gjorde den tibetanska historien överskådlig och begriplig med att kronologisera den och gick som längst i sina ambitioner med att i ett antal volymer utarbeta ett språklexikon mellan tibetanska, sanskrit, engelska och ryska. 1960 grundade han en skola för tibetologi i Ryssland när han plötsligt rycktes bort endast 58 år gammal.

Fadern Nikolaj Roerich förblir dock kanske den intressantaste i denna familj av enastående kulturgärningar inte bara genom sina 7000 tavlor mest från Himalaya i en strängt personlig stramt disciplinerad expressionistisk stil med ett underbart fascinerande färgsinne och en mästerligt suggestiv teckning utan kanske mest för sin internationella insats genom "*the Roerich International Banner of Peace*" vars syfte var att rädda vad som räddas kunde av kultur och monument, byggnader och traditioner, institutioner och konstverk undan det världsliga kaos som drog som en förintelse fram över hela världen genom de båda världskrigen. Han åstadkom en internationell pakt för detta som underskrevs 1935 av 21 länder i Washington under president Roosevelts värdskap. Pakten har sedan dess omfattats av ständigt flere länder och kan sägas vara en materialisering av James Hiltons ideal i boken om Shangri La 1931.

Nikolaj Roerich förblev alltid först och främst en Himalayafantast. Han erkände dessa berg som mänsklighetens kulturella urkälla, då det äldsta skriftspråket sanskrit kommit till här och utvecklats till litteratur genom de äldsta Vedaböckerna. Han menade att Himalaya alltid måste utgöra en källa och förnyelsemöjlighet för mänskligt skapande genom sin oöverträffbart sköna natur, genom sina utmaningar och krav på mänskliga ansträngningar för livets överlevande och genom sin outtömliga inspiration.

Sålunda fann jag ännu ett hem i Himalaya hos denna familj Roerich och deras oerhörda insatser för kulturmänsklighetens fromma, som hade bevarats genom att deras hus hade vidareförvaltats av den indiska staten, som sorgfälligt omvandlat

endast tre rum av huset till konstgalleri med ett urval av Nikolaj och Svjatoslavs tavlor medan resten bevarats intakt och den stora trädgården odlats vidare. Till och med Nikolaj Roerichs gamla bil fanns bevarad i ett inglasat garage, en Dodge från 1935 med uppfällningsbart presenningstak. Tyvärr har inte kineserna lika väl bevarat den 13-e Dalai Lamas likvärdiga gamla bil i Norbulinka i Lhasa, ett historiskt bilmirakel som de fullständigt låtit förfalla.

del 23: *Den engelska kyrkogården i Manali.*

I Manali ägnade jag mig mest åt att äta upp mig. Jag kunde gå från lunchrestaurang till lunchrestaurang och aldrig bli helt tillfredsställd hur mycket jag än satte i mig. När jag satt på Momo Café utanför det tibetanska templet kom helt plötsligt Nicole förbi och tittade in, den pratsamma lilla fransyskan, som skulle ta bussen till Delhi klockan 3. Vi hann byta elpostadresser, och hon hann prata av sig en sista gång innan hon försvann.

Hemma på Grönland låg Sebastian sjuk hela dagen, men ibland tittade han ut, och vi kunde då fortsätta våra samtal. Någon lunch eller middag var det inte tal om för hans del denna dag.

När jag första gången kommit till Manali för tio år sedan hade det legat en liten gammal engelsk kyrkogård utanför mitt hotellfönster. Den hade fredats i det längsta, men när jag nu sökte efter den var den borta. Några skjul hade rests på dess torvor där några fattiga medellösa flyttat in. Den engelska kyrkogården hade varit värd att slå vakt om och bevara som ett minne av ett släkte som ägnat sig åt att bygga upp Indien och dött för det. Utvecklingen hade nu sopat bort alla spår av den offerviljan i Manali.

Den största försämringen i Indien sedan jag först kom hit 1992, medan Svjatoslav Roerich och hans vackra indiska hustru Devika Rani ännu levde i Bangalore, har varit skvalmusiksrevolutionen. 1992 hörde man ingen högtalarmusik från svajande eller skenande kassettspelare för skrämmande volym, medan denna audiella miljöförstöring har blivit värre för varje år och är det enda i Indien som ibland fått mig att tveka inför att återvända. Att tvingas höra musik som jag inte valt att höra själv och som jag inte vill höra kan för mig bara innebära smärtsam tortyr, medan tyvärr de flesta tycks vara totalt okänsliga och likgiltiga för detta skärande oväsen, denna själsmördande hjärntvätt och denna tillintetgörande av all möjlig koncentration. Jag drar mig till minnes en fasaväckande dikt som doktor Sandy en gång gav mig:

*"The world is no better than a rotting dump of epidemics
of junk consumerism of junk food and junk music
brainwashing the masses down the drain
drowning civilization in enforced marketing
of nonsense, junk and medial nonsense propaganda
as if to drive us faster into the abyss of disaster,
the whole of mankind rushing blindly on as insects
for the gods to do away with as a vexing irritation,
like many deem the best remedy for mankind
being a general quick operation to reduce the over-population
by at least 50 percent to begin with,
the best medicine being the artificial epidemic of Aids.
Is mankind then no more than vermin?
Unfortunately to mother Earth man has grown a parasitic pest
like a cancer on her nature and beauty*

*much worse than any universal swarm of locusts
which you need to do away with quickly
to save our garden paradise of nature for the future."*

Radikalt, grymt och omänskligt men kanske sant.

*"To express this secret diagnosis of a doctor
for his patient mankind may seem unseemly,
should a doctor not keep his obligation of silence sacred
and spare his ailing patient mankind such unhuman views?
No, for I am old and do not care and do not practice any more,
being sick myself of the worthlessness and carelessness and unaccountability of mankind
which seems to have accepted the divine gift of life and power
merely to misuse it grossly in universal self-destruction.
Keep me out of it, I wash my hands and swear me free of it,
refusing to take part in voluntary ignorance and self-imposed stupidity
in hereby signing the outsider's declaration of independence from the mob."*

Sebastian blev bättre efter sin födelsedag, och vi kunde ha en sista trevlig avslutande lunch tillsammans på Momo Café för 15 rupier. Han skulle resa vidare till Delhi och Pushkar för att sedan fortsätta till Poona för att studera Osho, medan jag skulle till Dharamsala i skymningen. Han hade varit ett utomordentligt resällskap hela vägen trots sitt maghandikapp och hade bara överträffats av Valentina, som varit ännu sjukare.

På morgonen hade jag promenerat upp till Vashisht för att äntligen utröna detta ställes attraktionskraft. Det är en by på sluttningen strax öster om Manali som vuxit upp kring en ymighet av varma källor, som hade organiserats till vackra och inbjudande badinrättningar för alla intresserade från lyxbad för 100 rupier till allmänna gratisbad i gott men okänt sällskap. Det enda som erfordrades var en handduk, som jag givetvis försummat att ta med mig. Det fick bli till nästa gång.

När jag sedan besteg en takterrass för att stärka mig med en kopp te och beundra utsikten var de enda andra gästerna där två blondiner. Naturligtvis var det mina väninnor från Nya Zeeland, som jag sålunda för tredje gången stötte ihop med helt oförhappandes. De hade varit i Nagar igår men, som det visade sig, en timme efter mig. Annars hade vi stött ihop även där.

Äntligen utbytte vi elpostadresser, och vi förevigades även alla tre på kort, som de lovade mig att senare vidarebefordra till mig som mail. Sophies kavaljer hemma i Auckland var även han skribent och hette Glenn Bowden. Kanske vi får se hans namn igen en vacker dag.

Vashisht var annars en pärla med goda restauranger och billiga gästhus överallt, och Sarah och Sophie menade att det var ett idealiskt ställe för att äta gott. Deras huvudsakliga intresse var mat, de talade sällan om något annat, och de tycktes ha en omätlig aptit på nya kulinariska experiment. Detta är en särskild värld som jag i Indien aldrig vågat närmare utforska.

Mitt värdfolk på Grönland förblev älskvärt in i det sista. De hade gett mig sitt finaste rum, det enda med balkong, för bara 125 rupier (16 procents rabatt) och lät mig vara kvar hela eftermiddagen för bara 50 rupier extra. Naturligtvis skulle jag se fram emot att få komma tillbaka. Detta var tredje året jag bodde hos dem, och jag hoppades det skulle bli många fler i framtiden.

Precis när jag skulle lämna dök det upp två nya cyklister från Leh på gården. Det var två schweiziska hurtbullar på två olika cyklar som kommit till Grönland enkom för att söka upp det österrikiska pandemparet. Mitt rum blev precis ledigt åt dem, så det blev avlösning direkt under hjärtliga former. Därmed gjorde min värd ingen

förlust, som till nöds åtminstone hann skaka mina filter innan schweizarna skulle överta dem. De var inte nogräknade utan tog över rummet direkt.

Så kom jag iväg mot Dharamsala, och den enda andra västerlänningen ombord var en ung österrikiska från Wien som löjligt nog hette Christiane. Det blev en kall natt ombord, halv 11 stannade vi för middag, Christiane och jag delade på en tallrik ris med grönsaker samt te för 47 rupier tillsammans, det räckte, det blev ett nytt testopp senare på natten, och så plötsligt var man framme i Dharamsala klockan 4 efter bara 9 timmars resa. Det var nästan en oförskämt kort bussresa efter allt vad man gått igenom.

del 24: Vägen till Shamballah.

När gryningen småningom började randas efter tre koppar te på busstationen, vars kantin verkade ha öppet dygnet runt och beredvilligt serverat oss vad som helst vid vår ankomst klockan 4 på morgonen, vågade jag försiktigt ge mig upp på min vandring 500 meter upp mot McLeod Ganj. Häpnadsväckande fenomen uppenbarade sig. Fastän det var den kyligaste timmen på natten svettades jag svårare än under någon gång på resan, och det hjälpte inte att jag klädde av mig. Jag fullkomligt badade i svett. Saken blev inte bättre av att jag blev nödig och måste stanna och låta mitt vatten. Just då måste naturligtvis en hel mängd taxijepar komma förbi och stanna och fråga om jag ville ha lift. Att jag försökte vifta bort dem och ropa nej tack gjorde dem bara angelägnare. Nu är jag en sådan person som aldrig kan pissa i sällskap, det blir helt enkelt tvärstopp och kortslutning, så det blev varken någon vattenlåtning eller någon tillfredsställd taxichaufför.

Till slut kom jag omsider upp till McLeod Ganj och hade aldrig varit så våt på hela resan. Min unge men snåle värd mötte mig i backen, så jag måste ta rum hos honom igen. Som vanligt hade han höjt hyran igen som varje år, men det var mina sista dagar i Indien, så jag unnade mig samma lyx som i Manali med utsikt och balkong och varm dusch, ehuru detta ställe var motsatsen till Manali – opersonligt, utan värme, och isolerande. Jag hade tyvärr aldrig funnit något bättre alternativ, då Johannes billigare alternativ alltid var för sjaskiga.

Jag hittade honom på hotell Lhasa, ett ställe där sällan någonting fungerade men som dock hade ålderns patina och trivsel. Han ville genast bjuda mig på frukost på det nya *Shamballah*. Jag drog mig baklänges inför det splittrerna hypermoderna komplexet, men det visade sig att de hade vinnlagt sig om att återskapa atmosfären från det gamla intima café *Shamballah*, och för ovanlighetens skull hade de lyckats, fastän sådana ansträngningar brukar slå alldeles fel.

Man kunde till och med sitta ute på balkongen och njuta. Det hade regnat hårt igår, men monsunen var i avtagande, och det regnade inte längre varje dag. Denna morgon var vädret alldeles häpnadsväckande idealiskt.

Naturligtvis gick vi upp till Triund direkt. Två glada hundar slog följe med oss hela vägen upp som till slut hade blivit till sex. Där uppe ägnade de sig mest åt att ystert jaga och försöka fånga fjärilar, världens mest omöjliga och orealistiska företag för en hund. Men många var glada av sig dessa dagar inför monsunens gradvisa avtagande, överallt stötte man på folk som sjöng, på Manalis gator hade det sjungits varje dag, och till och med på bussen hade några stämt upp ehuru en var redlöst berusad. Vid en tepaus var det svårt att få honom in i bussen igen, då han hela tiden föll omkull, men vi fick till slut bära in honom.

Shamballah blev vårt huvudsakliga samtalsämne. Då jag just hade läst Nikolaj Roerichs bok "*Shamballah*", en liten samling euforiska artiklar om Himalaya från 1920-talet med några mycket viktiga inlägg, var jag uppfylld av ämnet, och det föll sig naturligt att återknyta till våra tidigare diskussioner om tankekraftens vikt och

makt genom det diffusa begreppet Shamballah, som i princip står för ett välordnat mänskligt paradys på jorden styrt någonstans från Himalaya. Sannolikt är James Hiltons "*Shangri La*" en medveten eller omedveten travesti på Shamballah.

Shamballahmyten är legenden om ett andligt fullkomnat rike med ett alldeles speciellt utmärkt kommunikations- och förbindelsesystem. Enligt myten sträcker sig ett nät av underjordiska gångar och grottor under hela Himalaya långt upp i Sibirien, västerut ända till Afghanistan och österut ner i Burma, kanske ända till Kambodja och Angkor Vat. Centralorten är okänd om den någonsin har funnits, men enligt legenden finns den alltså men är outrannsaktig. Den närmaste geografiska positionen som James Hilton kunde ge för sitt Shangri La var "efter Tien Shanbergen", och just Tien Shan nämns ofta i samband med Shamballah. Tien Shan är den nordliga bergskedja som utgör en fortsättning på Karakoram mot nordost och som avgränsar Turkestan från Tibet, kanske alltså idag världens minst utforskade bergskedja. Enligt James Hilton dominerade ett annat berg alla de andra, "Blå Månen", vilket tydligt har släktskap med myten om berget Meru, det högsta och oåtkomligaste i världen, som ingen vet var det ligger men som somliga likställer med Kailash medan andra förlägger det till Ganges källa i Garwhal, där man kan se det från Gangotri. Men Shamballah kan som begrepp aldrig geografiskt preciseras.

Jag föreslog för Johannes att man kanske skulle kunna tolka symbolen Shamballah till ett andligt nätverk av initierade och invigda i till exempel clairvoyance, telepati, och det som Madame Blavatsky försökte formulera genom sin "dolda lära" om ett slags gudomlig kunskap som sprängde den mänskligt möjliga kunskapens begränsningar, och han var genast med på noterna.

"Där har du det," sade han. "Det var det vi talade om senast: insikten i hur ren tankekraft och -energi egentligen fungerar i en lättillgänglighet i etern som alla kan nå som bara är öppna för möjligheten av ett slags universell telepati."

"Kan man inte säga att Internet är ett slags materialisering av den allmänt tillgängliga tankevärldens möjligheter?"

"Absolut, visserligen en låg manifestation, men dock. Jag vill definitivt mena att tankedimensionen med dess kraft och energi är allmänt tillgänglig på ett liknande sätt som Internet. Nyckeln är dock telepati, och utan den nyckeln kommer ingen in i den dimensionen. Ett annat närbesläktat system eller nätverk eller manifestation av den allmänt tillgängliga universella tankevärlden är astrologin, som helt enkelt är ett språk och ett sätt att precisera varje individs tankevärldspersonlighet och plats i etern. För astrologer med tillräckligt djup insikt och yrkesskicklighet kan utom vars och ens personlighet även vars och ens öde och funktion i den universella eterns tankevärld preciseras, men detta är en klass högre upp och betydligt svårare. Därför är det säkrast för astrologer att bara hålla sig till karaktärsutforskningar – bara detta är ett oändligt område då varje mänsklig själ har ett djup utan botten. Det är detta bottenlösa djup som så få själar vill kännas vid inom sig själva då det är så obehagligt. De flesta lever därför ytligt på att förtränga sina möjligheter."

Johannes menade alltså att nyckeln och vägen till Shamballah, om man tolkar detta till de i den gemensamma universaltankevärldens gemenskap initierade, är telepati. Nu finns det flera slag av telepati. Den vanligaste är den individuella formen, när två själar står i telepatisk kontakt med varandra, medan den form som Johannes menade var av betydligt mera avancerat slag: insikt i universalsjälen, dess andliga mekanismer och hur den fungerar, den allomfattande världssjälen som alla själar utgår ifrån och kan återvända till som en sorts andligt urhem som alltid finns där, alltid fortsätter att arbeta och verka och skapa och som kanske kan betraktas som all energis i universum eviga och evigt beständiga urkälla.

Johannes frågade mig om doktor Sandy någonsin hade tagit ställning i homosexdebatten. Det hade han. Doktor Sandy:

”Som alltid gäller det att undersöka varje fall individuellt. Inget fall är likt något annat, och det går inte, som president Bush gör, att skära alla homosexuella över en kam. Visserligen vann han valet just på den frågan, då demokraterna trasslade in sig i kinkigheten att det inte går att ta någon entydig ställning i saken, då det finns olika grader av homosexualitet, från oskyldig barnatillgivenhet till det grovaste missbruk. Problemet med alla former av alternativ sexualitet är att de i regel alltid leder till någon form av missbruk. Kanske rentav all sexualitet över huvud taget måste göra detta, men av konventionella skäl är i regel allting tillåtet i heterosexuella förhållanden.

Man kan gå i säng med en partner av eget kön utan att detta behöver innebära något oegentligt eller onaturligt. Många syskon gör detta som den naturligaste sak i världen. I princip ska vem som helst kunna ligga med vem som helst utan att det ska behöva medföra några sexuella problem. Problem uppstår bara när någon gör sexuellt våld på en annan. Där går gränsen som inte kan överskridas utan oöverskådliga problematiska konsekvenser.

Nu menar somliga homosexuella att det inte borde vara något problem med analsex om båda parterna går med på det. Problemet med analsex är att man aldrig kan komma ifrån att det är onaturligt. Det kan inte ge några barn men kan ge många sjukdomar exempelvis aids och ändtarmsblödningar. Därför måste jag som läkare bestämt hävda att analsex aldrig under några som helst omständigheter kan vara ursäktligt.”

Johannes lyssnade uppmärksamt och instämde. ”Jag håller med honom om att all sexualitet i regel måste leda till missbruk. Den måste inte göra det, det finns lyckliga äktenskap som varar livet ut utan oegentligheter, men i vår perverterade värld är sexualitet i regel lika med missbruk. Men det är inte därför jag aldrig velat binda någon kvinna vid mig. Tyvärr har jag aldrig funnit någon kvinna som inte varit opålitlig, destruktiv eller hopplöst slarvig. Det måste finnas undantag som man kan lita på, som är ordentliga och som inte spårar ur, men jag har aldrig funnit någon.”

Vid min sista middag hade jag till bordssällskap två förtjusande irländskor, som arbetat i Delhi i tre månader. Vid mitt avsked till bergen uppe vid Triund sista dagen dök det upp ett hurtigt australiensiskt par, och vi hade sällskap till ”*Snow Line Café*” trots dimmorna. Jag hade mött hur många från England, Canada, Nya Zeeland och Australien som helst på min resa men märkligt nog inte en enda amerikan.

Jag gick upp till Triund alla tre dagarna, och de två senare, när inte Johannes var med, även till ”*Snow Line Café*” vid snögränsen vid cirka 3500 meter. Andra dagen gick jag även upp till toppen ovanför Triund, den gröna toppen med bönevimplar och kor, som egentligen var över snögränsen. Dessa mina sista *treks* tog i regel 6 timmar inklusive tepauser vid Triund och ”*Snow Line Café*”.

Det var vattenproblem i Dharamsala till följd av de häftiga skyfallen, och att duscha på mitt hotell var ett vanskligt företag. På mitt rum fungerade inte duschens varma kran, och i det allmänna duschrummet fungerade inte kalla kranen – där kunde man alltså bara skälla sig. Så det fick bli kalla duschar, fastän hotellet tog betalt för ”varm dusch på rummet”. Jag sökte mig om efter andra hotell men har aldrig funnit något hem bland dem, och i regel är de andra ännu dyrare.

En nyhet i Dharamsala var de två mobiltelefonmasterna, och nästan varannan människa hade redan mobil, i synnerhet munkarna. Det nya kaféet ”*Shamballah*” var nu färdigt och erinrade om det gamla, man hade pietetsfullt försökt överföra det gamlas stämning till det nya med inte helt dåligt resultat, och den underbara gamla

skitgatan utanför försökte man nu åtgärda med att ge den en betongbeläggning. Skiten fick rinna bredvid i ränndikena, och man lämnade också en del "pot-holes" i betongen för turister att ramla ner i när de famlade i mörkret. Jag har aldrig förstått meningen med dessa gropar mitt i vägen, där allting äckligt samlar sig i en stinkande pöl av slaskvatten. Kanske de är för kossorna att dricka ur.

Fastän komplikationerna samlat sig i samlad attack med förkylning genast i Ladakh och med alla broar bortsopade av regnen från mina vandringsleder, och trots att det känts som att jag haft mera bly i benen än vanligt, hade jag vandrat längre än någonsin med Bong Bong La som strapatsernas oförglömliga höjdpunkt. Kanske blyet i benen hade berott på min "nya" och tyngre ryggsäck, som rymt mera och tyngt mera på axlarna än de tidigare. Även budgetmässigt hade jag klarat mig under tio tusen kronor fastän jag tyckte att jag spenderat mer än någonsin – jag hade aldrig köpt så mycket böcker förr, vilkas pris översteg 1100 rupier.

Trots förkylningen hade hälsan skött sig utmärkt, och jag hade aldrig mått bättre i mitt liv än när jag lämnade Ladakh efter tre veckors hänsynslösa bergsökenvandringar. Fötterna och benen hade heller aldrig mått bättre medan endast mina äldsta sandaler tagit stryk och avlidit. Även det mänskliga utbytet under resan hade nästan överträffat alla tidigare. Det hade varit en formidabelt lycklig resa.

Mitt favorittillhåll blev det gamla McLeod Ganj på väg ner till vänster från mötesplatsen. Där finns det fortfarande små kryp-in-krogar kvar med ofta bara ett enda bord som alla måste sitta vid. Johannes tog mig med till ett sådant ställe som skyltade med "*the best chai in Asia*" vilket luktade en aning hybris, men faktum är att det var något extraordinärt med hans te. Man var varm i timmar efteråt. Smaken var ingen sensationell bomb, men eftereffekterna upphörde aldrig att förvåna. På väg ner ligger den lilla krogskrubben strax till vänster, en hylla bland småbutikerna, mycket anspråkslöst, bara ett litet mörkt kryp-in – med reklamskylten utanför.

På vår favoritkrog "*Gakyi*" satt det en svartmuskig israel med öronproppar till sin CD helt förlorad i sin inre rockvärld, gestikulerande vilt till den musik som bara han kunde höra och gjorde ett tämligen förlorat intryck. Han bar en svart tröja med "*Acid*" (LSD) på i psykedeliska bokstäver. Även detta är en del av verkligheten i Indien: unga människor som kommer hit bara för att frossa i droger. Det populäraste tillhålllet för sådant är Parvatidalen (med Manikaran och Malana) där hasch odlas och frodas vilt och även Datura. Johannes berättade att för en tid sedan 200 poliser skickades upp dit för att slakta skörden. Därmed berövades halva befolkningen i Parvatidalen sitt levebröd då de berövades "sin gudomliga skörd". Det är en svår fråga om polisen gjorde rätt eller fel.

Jag hann även hälsa på min vän Ali Baba från Kashmir, som är buddhist och har en butik i Dharamsala. Han var älskvärd som vanligt, allt gick bra, hans familj (som även blivit min när jag bott hos dem på deras husbåt "Shokat" i maj 1999) mådde alla väl, så det blev en kort harmonisk återförening innan jag måste lämna Dharamsala för denna gången med melankoli och nostalgi och någon nervositet inför återresan. Det gällde att återfinna Sergio och Silvia någonstans i Delhi i morgon, sedan vänta på mitt flyg 04.30, sedan vänta 12 timmar i Moskva på mitt danska flyg och sedan ta mig till Göteborg med förhoppningsvis den sista bussen 23.05, som skulle nå Göteborg klockan 03.00. En roligare hemresa kunde man möjligen tänka sig.

del 26: *Den hemska hemresan – katastrofen.*

Den sista person jag mötte i Dharamsala var en österrikare som hade förlorat allt sitt bagage och frågade mig om jag kunde hjälpa honom. Naturligtvis kunde jag inte det när han själv inte ens kunde komma ihåg var han förlorat det, då han vid

tillfället varit ganska berusad. Det enda jag kunde göra för honom var att påpeka att troligtvis någon tagit hand om det (då det mest innehållit bara specialböcker i buddhistisk filosofi) och att han bara behövde erinra sig något av incidenten för att kunna gå tillbaka till den.

Nattresan till Delhi var utan incidenter, men jag stod inför problemet att spåra upp Sergio och Silvia, som väntade mig någonstans på ett hotell i Paharganjs mörkaste gränder, där alla hotell ligger och trängs. Jag avskydde att bege mig in i Delhi, min princip var att det enda vettiga man kunde göra i Delhi var att snabbast möjligt lämna staden, men jag kunde inte bara strunta i Silvia och Sergio. Min rickshawchaufför fann deras hotell i en mycket mörk och trång gränd efter mycket frågande men tog 250 rupier för besväret, vilket var rena svindeln. Det är därför jag skyr Delhi – folk bara svindlar en eller skrotar en.

Återföreningen med Sergio och Silvia blev hjärtlig. Även de hade haft sina äventyr. Vid sin sista vandring i Spiti i byarna norr om Kaza hade de tappat bort sig och haft en mycket nervpirrande nedstigning längs en icke kartlagd klyfta med risk för sina liv. På väg tillbaka till Manali hade de som alla andra ställts inför Rohtangs förkrossande väsen då en bit av vägen regnat bort och de genast måste ta sig över gapet till fots innan detta blev större. Sedan hade de begett sig till torrare trakter i Rajahstan och haft underbara dagar där i för turismen helt okända trakter norr om Pushtar och nordost om Bikaner.

Jag gick ut på en Via Dolorosa för att försöka få min biljett ändrad så att jag skulle slippa vänta 12 timmar i Moskva. Aeroflot skickade mig från kontor till kontor ständigt längre bort i staden och till och med upp till elfte våningen i en skyskrapa, som var fel. Sergios kommentar var, att bara ryssar skulle förlägga ett kontor till elfte våningen utan utsikt i en skyskrapa. Till slut hittade jag rätt kontor, där min handläggare medgav att Aeroflots förbindelser med Köpenhamn var dåliga i år. Det var allt hon kunde göra för mig.

Det var hett i Delhi och understundom över 40 grader, men Silvia och Sergio hade luftkonditionering i sitt rum, där vi kunde frossa i kall dusch och te på rummet. Utsikten från taket på detta hotell Ajay bestod mest av TV-master och antenner och andra liknande intetsägande tak.

Vi hade en avskedsmiddag under kvällen, då Sergio och Silvia tog mig med till deras favoritrestaurang, en liten *dhaba* i Connaught, där vi celebrerade vår ömsesidiga lyckliga resa i ett kycklingfrosseri utan gränser, vår första köttmåltid på hela resan. Därefter avslutade vi kvällen med resans sista riktiga *chai* i Ajays café innan det blev dags för mig att ta plats i taxin till flygplatsen klockan 10. Trafiken var förfärlig denna tid på dygnet och nästan värre än på dagen.

Därmed var man kvitt det stökiga Indien – för hur lång tid? Till slutet av oktober? Mitt Delhibesök med allt vad det innebar var helt mot alla mina principer, men jag gjorde det bara för Silvias och Sergios skull, och det var det värt. Att över huvud taget ge sig in i denna en av världens värsta storstadsdjungler och mitt i hjärtat av dess värsta kaos, förvirring och stök och utsätta sig för dess vidriga luft med stickande ögon som resultat och stanna mitt i smeten hela dagen och sedan sent bege sig till flygplatsen långt efter mörkrets inbrott i en dyr taxi (180 rupier) var att bryta mot alla mina regler, men jag kom i alla fall levande igenom efter en underbar dag tillsammans med Silvia och Sergio.

Ju mindre sagt om resten av hemresan, desto bättre. Därmed borde egentligen allt vara sagt därom. På de trånga flygplanen hände allt det vanliga: folk spillde Coca-Cola på en och trampade en demonstrativt på tårna, det fanns ingen lampa vid sitsen som om det var uteslutet att någon passagerare skulle få för sig att läsa, min medpassagerare med fönsterplats vägrade öppna fönsterluckan för att släppa in det minsta ljus, det blev middag mitt i natten men ingen frukost fast vi landade först efter nio, och så vidare. Sedan följde tolv timmars väntan på flygfältet i Moskva, tolv

långa och långsamma timmar. Jag hamnade i sällskap med fyra italienare på väg hem till Milano där en av dem var mycket svårt magsjuk efter att ha lämnat Delhi, och all konversation med dem handlade bara om indiska magsjukdomar, då ju ämnet var så aktuellt för dem.

Planet till Köpenhamn var bättre, då det åtminstone erbjöd en läslampa. Det var få passagerare, så alla kunde ha fönsterplats, och det var skönt att slippa knuffas.

Kastrup nåddes punktligt klockan 22, det skulle inte vara något problem med att hinna med Göteborgsbussen, men då hände det. Min ryggsäck kom till rätta, men mitt andra bagage gjorde det inte. Det var första gången någonsin som en del av mitt bagage inte kommit fram. Det innehöll bland annat mina hemnycklar och hela min filmskörd.

Personalen kontaktade bagagelangarna, men ingenting fanns kvar eller hade fastnat. Det var bara att göra en anmälan och hoppas på att väskan skulle lokaliseras och efterskickas. Men det skulle ta minst flera dagar, då detta var en fredagskväll, och under tiden fick jag klara mig utan nycklar... I värsta fall fick jag återskapa en ny nyckelknippa, medan bildskörden inte kunde återskapas med mindre än att hela resan gjordes om igen.

Jag kom på nattbussen och fram till Göteborg och hem till mitt hus klockan 4, där jag fick knacka på hos min granne och väcka honom, då han hade reservnyckel. Det visade sig att min inneboende fortfarande bodde kvar, så lyckligtvis var det inga problem med att komma in och hem efter tre nätter utan att ligga. Resten av problemen uppsköt jag till morgondagen.

Jag var ju ingalunda den första som råkat ut för detta, och under de närmast följande dagarna och deras efterforskningar kom jag i kontakt med de mest hårresande historier om förlorade bagage. Ibland hade det faktiskt kommit till rätta efter åtskilliga extraturer runt jordklotet med mellanlandningar framför allt i Australien.

Två dagar efter min hemkomst stannade en svart Sedan utanför mitt hus, och en man i mörk kostym steg ur bilen. Jag trodde aldrig att besöket gällde mig, men mannen kom uppför alla trapporna i mitt hus och ringde på min dörr. När jag öppnade lyfte han artigt på hatten och överräckte min väska. Han kunde tyvärr inte närmare redogöra för dess vidare irrfärder jorden runt eller hur den hade kunnat återfinnas. Jag var nöjd tillräckligt med att framför allt få mina ovärderliga filmer bärgade och ställde därför inga onödiga frågor.

Resan hade inte kunnat sluta bättre.

(juli-augusti 2005)